

ANKASAM

bülten

25 Haziran 2023
SAYI: 2023/25

Pekin-Washington Hattında Gerilimi Azaltma Çabası: Blinken'in Pekin Ziyareti

21

G7 Zirvesi Sonrası
Batı-Çin ilişkilerinin
Geleceği

28

Katar Emiri'nin
Orta Asya
Turu

İÇİNDEKİLER

ANKASAM ANALİZ

- 03** Bakü-Erivan Hattında Kalıcı Barış Arayışları ve AB'nin Arabuluculuğu
Dr. Doğan BAŞARAN
- 06** Pekin-Washington Hattında Gerilen İlişkiler
Zeki Talustan GÜLTEN
- 08** Kazakistan-Avrupa İlişkilerinde Enerjinin Rolü
Şeyma KIZILAY
- 11** Afgan Sorunu'nda Çözüm Arayışları ve Katar'ın Rolü
Dr. Doğan BAŞARAN
- 14** Almanya'nın Çin Politikasındaki Stratejik Tavrı
Ayşe Süreyya PEKÇETİN
- 16** Kazakistan-İspanya İlişkilerinde Artan Dinamizm
Dilara Cansın KEÇİALAN
- 18** Orta Asya-AB Zirvesi'nin Sonuçları
Şeyma KIZILAY
- 21** G7 Zirvesi Sonrası Batı-Çin İlişkilerinin Geleceği
Elcan TOKMAK
- 24** Pekin-Washington Hattında Gerilimi Azaltma Çabası: Blinken'in Pekin Ziyareti
Dr. Doğan BAŞARAN
- 28** Katar Emiri'nin Orta Asya Turu
Şeyma KIZILAY
- 31** Çin'in "Yeni Güvenlik İnisiyatifi" Neyi Amaçlıyor?
Doç. Dr. Halit HAMZAOĞLU

BASINDA ANKASAM

- 34** Medya

DERGİLER

- 35** Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi Bölgesel Araştırmalar Dergisi

ANKASAM ANALİZ

Bakü-Erivan Hattında Kalıcı Barış Arayışları ve AB'nin Arabuluculuğu

10 Kasım 2020 tarihinde imzalanan Moskova Deklarasyonu'nun ardından Azerbaycan ile Ermenistan arasında kalıcı barış anlaşması imzalanması hususunda çeşitli müzakereler yürütülmüş ve yürütülmektedir. Esasen ateşkes anlaşmasının imzalanmasında belirleyici rol oynayan temel aktör Rusya olduğu için barış

anlaşmasına ilişkin arabuluculuk diplomasisinde de ilk aşamada Moskova'nın ön plana çıktığı görülmüştür. Ancak zaman içerisinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Dışişleri Bakanı Antony Blinken'in Azerbaycan Dışişleri Bakanı Ceyhun Bayramov ile Ermenistan Dışişleri Bakanı Ararat Mirzoyan'ı bir araya getirdiği to-

Dr. Doğan BAŞARAN
ANKASAM
AF-PAK Uzmanı

plantılar da yapılandır. Aslında Washington da Moskova da Karabağ Sorunu'nun çözümü hususundaki süreci sürdürmektedir. Fakat arabuluculuk noktasında ön plana çıkan başat aktörün de Avrupa Birliği (AB) haline geldiği görülmektedir.

Esasen bu durum, AB'nin Güney Kafkasya'nın istikrarını gerçek anlamda istemesinden kaynaklanmaktadır. Zira birlik, özellikle de Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından yaşanan enerji krizi ve Kuzey Koridoru'nun tıkanması hasebiyle tedarik zincirlerinde yaşanan lojistik sorunlar sebebiyle ciddi sorunlarla yüzleşmektedir. Böylesi bir ortamda AB nezdinde Orta Koridor'un ehemmiyeti artmıştır. Bu da gerek lojistik gerekse de enerji boyutunda Güney Kafkasya'nın istikrarını her zamankinden çok daha önemli hale getirmiştir.

Üstelik hem Azerbaycan hem de Ermenistan, AB'nin arabuluculuğu konusuna olumlu yaklaşmakta ve birliği güvenilir bir arabulucu olarak algılamaktadır. Bunun sebebi ise iki aktörün de AB'yle ilişkilere verdiği önemdir.

İlk olarak Azerbaycan'dan bahsetmek gerekirse Bakü yönetimi hem kendi enerji kaynaklarını Avrupa'ya ihraç etmek istemekte hem de Hazar'a kıyıdaş ülkelerin kaynaklarının Avrupa'ya ulaştırılması hususunda köprü vazifesi üstlenmeye çalışmaktadır. Nitekim Azerbaycan'ın 2022 yılının Temmuz ayında AB'yle imzaladığı enerji anlaşması[1] ve Kazakistan ve Özbekistan'la ilişkilerindeki yakınlaşma da bunu da teyit eder mahiyettedir.[2]

Öte yandan Ermenistan ise Karabağ'ın işgali sebebiyle 30 yıl boyunca dünyadan tecrit edilmiş ve bir anlamda Rusya ile İran'a muhtaç hale gelmiştir. Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan ise bu izolasyon durumunun Ermeni halkını fakirleştirdiğini düşünmektedir. Bu yüzden de Batı'ya açılmak istemektedir. Batı'yla sağlıklı ilişkilerin yolu ise Azerbaycan'la normalleşmeyi gerektirmektedir. Bu süreçte de Erivan, AB'yi ideal bir arabulucu olarak görmektedir.

Tüm bu nedenlerden mütevellit 2023 senesinin Haziran ayı itibarıyla AB'nin arabuluculuğunda yürütülen Azerbaycan-Ermenistan görüşmeleri hız kazanmıştır. Bu kapsamda 1 Haziran 2023 tarihinde Moldova'da düzenlenen Avrupa Siyasi Topluluğu Zirvesi kapsamında Azerbaycan Cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyev, Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan, Almanya Şansölyesi Olaf Scholz, Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron ve AB Konseyi Başkanı Charles Michel'in katıldığı bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Söz konusu toplantıda iki ülke arasındaki sınırların belirlenmesi, tarafların birbirlerinin toprak bütünlüklerini karşılıklı olarak tanınması ve Karabağ Ermenilerinin durumu gibi meseleler masaya yatırılmıştır.[3]

Ayrıca Michel, görüşmeye dair yaptığı açıklamada aynı liderlerin katılımıyla 21 Temmuz 2023 tarihinde Brüksel'de bir zirve düzenleneceğini belirtmiş ve Moldova'daki görüşmenin de 21 Temmuz 2023 tarihinde gerçekleştirilecek toplantının ön hazırlığı olduğunu dile getirmiştir.[4] 6 Haziran 2023 tarihinde ise AB'nin Güney Kafkasya ve Gürcistan krizinden sorumlu Özel Temsilcisi Toivo Klaar'ın Bakü ziyareti gerçekleşmiştir.[5] Bu da AB'nin Güney Kafkasya'daki normalleşmeyi sağlamaya dönük süreci mekik diplomasisi boyutuyla sürdürdüğünü anlamına gelmektedir. Muhtemelen Klaar, Bakü ve Erivan arasında orta yolun bulunması ve bu bağlamda 21 Temmuz 2023 tarihinde ele alınacak meselelerin netleştirilmesi çabası içerisindeydi.

Mevzubahis çabanın da mühim olduğu vurgulanmalıdır. Çünkü Azerbaycan ile Ermenistan, birçok konuda anlaşmaya yakın görünse de iki meselede tarafların yaklaşımları arasında ciddi farklılıklar vardır. Bunlardan ilki, Zengezur Koridoru mevzusudur. Bakü, koridorun açılmasını beklerken; Erivan'ın bu süreci ağırdan aldığı görülmektedir.

İkincisi ise Karabağ Ermenilerinin durumudur. Ermenistan'ın bu konuda birtakım talepleri bulursa da Azerbaycan, bu konunun kendi iç meselesi olduğunu dile getirmekte ve taviz vermeye yanaşmamaktadır. Öyle görünüyor ki; AB de bu farklılıklarda bir orta yol bulmaya çalışmaktadır.

Sonuç olarak AB, enerji ve lojistik bakımından Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından yaşanan sorunlar sebebiyle Güney Kafkasya'nın istikrarını önemsemekte ve Azerbaycan ile Ermenistan arasında kalıcı barışı sağlayacak anlaşmanın imzalanmasını istemektedir. Buna karşılık ihtilafın tarafı olan iki devletin de AB'yi güvenilir bir arabulucu olarak algıladığı anlaşılmaktadır. Bu da Brüksel'i müzakere sürecinin merkezi haline getirmektedir. Taraflar arasındaki ihtilafların kısa vadede çözülmesi mümkün olmasa da barışa yönelik güçlü bir iradenin varlığından bahsedilebilir.

[1] "EU Agrees Deal with Azerbaijan to Double Gas Exports by 2027", Euronews, <https://www.euronews.com/my-europe/2022/07/18/von-der-leyen-heads-to-azerbaijan-to-secure-new-gas-import-deal>, (Erişim Tarihi: 07.06.2022).

[2] Doğacan Başaran, "Azerbaycan-Özbekistan Yakınlaşması ve Hazar'da İşbirliği Arayışları", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/azerbaycan-ozbekistan-yakinlasmasi-ve-hazarda-isbirligi-arayislari/>, (Erişim Tarihi: 07.06.2023).

[3] "EU-Mediated Armenia-Azerbaijan Summit Underway in Moldova", Armenpress, <https://www.armenpress.am/eng/news/1112316/>, (Erişim Tarihi: 07.06.2023).

[4] Aynı yer.

[5] "EU Special Rep for South Caucasus to Arrive in Baku", Reportaz, , (Erişim Tarihi: 07.06.2023).

ANKASAM ANALİZ

Pekin-Washington Hattında Gerilen İlişkiler

Çin'in Asya-Pasifik Bölgesi'nde yer alması, söz konusu bölgeyi uluslararası kamuoyunda ön plana çıkarmaktadır. Nitekim bölgenin genel konjonktürü de incelendiğinde, küresel ekonominin ve güvenliğin temel olarak bu coğrafya üzerinden okunduğu tespiti yapılmaktadır. Nitekim Çin, Amerika Birleşik Devletleri'nden (ABD) sonra dünyanın en büyük ikinci ekonomisidir.[1] Dahası dünyanın en büyük üçüncü ekonomisi olan Japonya da[2] bu bölgede bulunmaktadır. Öte yandan dünyanın en büyük nükleer güçlerinden biri olan Kuzey Kore[3] de bir Asya-Pasifik ülkesidir.

Tüm bunların yanı sıra Güney Çin Denizi, Tayvan Krizi, AUKUS Paketi, ANZUS ve Dörtlül Güvenlik Diyalogu (QUAD) gibi birliktelikler, Dokdo/Takeşim Adaları Problemi, Kuzey Kore temelli nükleer silahlanma gibi meseleler de hem küresel güvenlik açısından bölgeyi önemli kılmakta hem de ABD ile Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) bölgeye olan ilgisini perçinlemektedir.

Mevzubahis durum da ABD ile Çin arasındaki rekabetin dozunu arttırmaktadır. Nitekim ABD'nin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne (SSCB) karşı uy-

**Zeki Talustan
GÜLTEN**
ANKASAM
Asya-Pasifik
Araştırma Asistanı

gulayarak başarı elde ettiği çevreleme politikasını Çin'e karşı da uygulamak istemesi, söz konusu mücadeleyi hem sertleştirmekte hem de bu rekabete bölgesel bir mahiyet kazandırmaktadır.

Bu bağlamda ABD; Japonya, Güney Kore, Avustralya, Vietnam, Endonezya, Filipinler ve Yeni Zelanda gibi devletlerle savunma temelli müttefiklik ilişkileri kurmakta ve yukarıda da bahsedildiği gibi AUKUS Paketi, ANZUS ve QUAD gibi işbirlikleriyle bölgedeki nüfuzunu arttırmaktadır.

Öte yandan Çin ise arabuluculuk diplomasisi bağlamında başta da Ortadoğu Bölgesi ve Rusya-Ukrayna Savaşı olmak üzere Asya-Pasifik dışındaki coğrafyalarda nüfuz kazanmaya ve öne çıkan bir aktör olmaya çalışmaktadır. Nitekim Pekin'in tüm bu girişimlerinin küresel çaptaki nüfuzunu ve gücünü arttırma hedefiyle ilişkili olduğu öne sürülebilir.

Bu bağlamda özellikle Tayvan üzerinden yaşanması muhtemel bir krizin de Washington-Pekin hattında sıcak çatışmaya yol açma ihtimalinden dolayı gerek bölgesel gerekse de küresel güvenlik açısından kaygı verici olduğu söylenebilir. Bilhassa Çin'in arabuluculuk diplomasisi stratejisiyle ön plana çıkmasının ardından ve sıcak çatışma endişelerinin artmasından sonra küresel kamuoyunda iki devleti diyaloga çağıran açıklamalar artmıştır.

Bu noktada ABD tarafından Çin'e, Singapur'da düzenlenecek olan yıllık güvenlik forumunda savunma bakanları düzeyinde bir görüşme talebi yapılmıştır. Fakat Pekin yönetimi, bu talebi reddetmiştir.[4] Bahse konu olan durumun Washington-Pekin hattında yeni bir gerginliğe sebep olacağı söylenebilir. Çünkü Pentagon tarafından yapılan açıklamada şu ifadeler yer almıştır:[5]

"Çin, ABD Savunma Bakanı Lloyd J. Austin III ile Çin Ulusal Savunma Bakanı Li Shangfu arasında Mayıs ayında bir görüşme yapılmasını öngören ve ABD tarafından yapılan teklifi reddettiğini bildirmiştir. Ancak rekabetin çatışmaya dönüşmemesi için açık iletişime inanmaya devam edeceğiz."

Çin Dışişleri Bakanlığı ise konuya ilişkin şu açıklamayı yapmıştır:[6]

"ABD tarafı, derhal yanlış uygulamalarını düzeltmeli, samimiyet göstermeli ve iki ordu arasında diyalog ve iletişim için gerekli atmosfer ve koşulları yaratmalı."

Söz konusu açıklamalar incelendiğinde, ikili ilişkilerin olumlu gelişmelere gebe olmadığı ve taraflar arasındaki gerilimin artarak devam edeceği söylenebilir. Sonuç olarak küresel sistemin ve ul-

uslararası kamuoyunun uzun bir süre daha ABD-Çin hattındaki gerilimle ve tarafların karşılıklı hamleleriyle meşgul olacağı çıkarımı yapılabilir. Bu nedenle de uluslararası güvenliğin ana denklemlerinin Asya-Pasifik üzerinden okunmaya devam edileceği öngörülebilir.

[1] "China's Economy is Now the World's Second Largest", British Broadcasting Corporation, <https://www.bbc.com/news/av/business-12445925>, (Erişim Tarihi: 30.05.2023).

[2] "How Japan Become the Third Largest Economy in the World", Data Drive Investor, <https://medium.datadriveninvestor.com/how-japan-become-the-third-largest-economy-in-the-world-ba-28f6ea0dc7>, (Erişim Tarihi: 30.05.2023).

[3] "Is it tim to Accept North Korea is a Nuclear Power", Cable News Network, <https://edition.cnn.com/2022/10/28/asia/north-korea-nuclear-threat-solution-analysis-intl-hnk/index.html>, (Erişim Tarihi: 30.05.2023).

[4] "China Declines U. S. Request for a Meeting Between Defense Chief", Reuters, <https://www.reuters.com/world/china/china-rebuffs-us-request-meeting-between-defense-chiefs-wsj-2023-05-29/>, (Erişim Tarihi: 30.05.2023).

[5] "China Rejects U. S. Request for Defense Chiefs to Meet", National Broadcasting Company News, <https://www.nbcnews.com/news/world/china-rejects-meeting-defense-chiefs-lloyd-austini-shangfu-rcna86732>, (Erişim Tarihi: 30.05.2023).

[6] "China Declines U. S. Request for a Meeting Between Defense Chiefs", Voice of America News, <https://www.voanews.com/a/china-declines-us-request-for-a-meeting-between-defense-chiefs/7114934.html>, (Erişim Tarihi: 30.05.2023).

ANKASAM ANALİZ

Kazakistan-Avrupa İlişkilerinde Enerjinin Rolü

Rusya-Ukrayna Savaşı, enerji dengelerinde derin bir etki meydana getirmiş ve birçok ülkenin enerji politikasını şekillendirmiştir. Bilhassa Avrupalı ülkelerin Rusya'yla olan münasebetlerinde enerji konusunun oynadığı rol, bahse konu ülkelerin acil ve yeni politikalar üretmesini gerektirmiştir. Bu noktada yeni alternatiflere yönelen Batılı aktörler, Orta Asya'nın enerji zengini ülkelerine yönelmiştir. Son bir yıllık süreçte gerek ikili diyalog gerekse Avrupa Birliği (AB) kapsamında yürütülen ilişkilerin ivmesi artmıştır.

Bu doğrultuda Avrupa'da, Orta Asya'nın enerji kaynaklarıyla öne çıkan ülkelerinden olan Kazakistan'a karşı ilgi de yoğunlaşmıştır. Son zamanlarda da Kazakistan ile AB arasındaki bağların derinleştiği ve güçlendiği görülmektedir. İşbirliği alanları çeşitlenmekte ve artmaktadır. Enerji ilişkileri bağlamında da çeşitli gelişmeler yaşanmaktadır.

24 Mayıs 2023 tarihinde yaptığı açıklamada Kazak petrol boru hattı işletmecisi KazTransOil, Kazakistan'ın Rusya'nın Druzhba Boru Hattı üzerinden

Şeyma KIZILAY

100 bin ton petrolünü Almanya'ya taşımayı planladığını duyurmuştur. Bu alışveriş, 2023 yılı başında ilan edilen, Almanya'ya 300.000 ton petrol teslim etmeye yönelik planın bir parçasıdır.[1] Dolayısıyla plan çerçevesinde aşama aşama gelişmeler katedildiği görülmektedir.

Bahsi geçen oran, 2023 yılının Şubat-Nisan döneminde Druzhba aracılığıyla Almanya'ya teslim edilen 90.000 ton Kazak ham petrolünden daha fazladır. KazTransOil, 2023 yılının Şubat ayında Almanya'ya Druzhba aracılığıyla 20.000 ton ham petrol göndermiştir. Aynı yılın Nisan ayında ise 100.000 ton ham petrol teslim etmeyi planlamış; ancak yalnızca 50.000 ton tedarik etmiştir.[2]

2023 senesinin Şubat ayında gerçekleştirilen tedarikle birlikte Alman rafinerileri için Rus tedarikinin yerini alma süreci başlamıştır. Druzhba Hattı, bu anlamda kritik bir öneme sahiptir. AB, Rusya'ya karşı çeşitli yaptırımlar uygulamaktadır. 5 Aralık 2022 tarihinden itibaren de deniz yoluyla Rus petrolü alımını durdurma sözü verilmiştir. Lakin Druzhba Boru Hattı yaptırımlardan muafır.[3]

Söz konusu hattı önemli ve stratejik kılan bir unsur da petrolün Almanya'ya gitmesi için Rusya'nın izninin gerekmesiydi ki Moskova'nın buna müsaade ettiği görülmektedir. Dünyanın en büyük ham petrol boru hattı ağlarından olan Druzhba hattı aracılığıyla, petrol ihracat anlaşmalarının artırılması ve geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu noktada Astana yönetimi, Alman pazarına ihracatı, temel önceliklerinden biri haline getirebilir.

Rusya-Ukrayna Savaşı hasebiyle başlayan enerji krizi çerçevesinde, Rus enerji kaynaklarına alternatif üretme çabasındaki AB karşısında Kazakistan önemli bir fırsat elde etmiştir. Astana, Batılılaşma politikası çerçevesindeki adımlarının yanı sıra enerji işbirliği aracılığıyla da Avrupa nezdindeki ağırlığını arttırmaktadır. Bu da ilerleyen dönemler için yeni ortaklıkların kurulması ve bilhassa enerji sektöründeki gelişmelerin ikili ilişkilerde belirleyici faktör olarak öne çıkması anlamına gelmektedir.

AB ülkelerinden Kazakistan'a yapılan ziyaretlerin artması, enerji işbirliklerinde yeni anlaşmaların ve müzakerelerin gündeme gelmesi de Astana'nın uluslararası politikadaki önemini arttırmıştır. Örneğin Almanya Dışişleri Bakanı Annalena Baerbock'un 2022 yılının Ekim ayında enerji ve altyapı sektörlerinde uzmanlardan oluşan bir heyetle birlikte Kazakistan ve Özbekistan'a yaptığı ziyaret bu konuda son derece mühim bir gelişme olarak yorumlanabilir.[4]

15 Mayıs 2023 tarihinde ise Kazakistan Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Murat Nurtleu ile AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Joseph Borrell bir araya gelerek bir görüşme gerçekleştirmiştir.[5] Bu görüşmede başta enerji olmak üzere ulaşım ve lojistik, dijitalleşme, sivil havacılık, madencilik ve madenlerin kullanımı alanlarında işbirliğini ilerletmeye yönelik adımlar ele alınmıştır. 2022 yılında Kazakistan'daki AB yatırımları da %23 artarak 12,5 milyar dolara ulaşmıştır.[6]

Bununla birlikte yalnızca petrol değil; yeşil enerji konusunda da Kazakistan'ın Avrupa için kilit öneme sahip bir aktör olacağı görülmektedir. Kazakistan ve İngiltere, nadir toprak elementleri üzerine ortak çalışmalar yapmaktadır. Aynı zamanda enerji inovasyonu kapsamında Almatı'da bir enstitü kurma projesi de bulunmaktadır. Dünyanın en büyük uranyum üreticisi olan Kazakistan, birçok açıdan cezbedici özelliğe sahiptir. Nadir toprak zincirlerini çeşitlendirme adımları atan Avrupa da bu noktada Kazakistan'la olan bağları geliştirme eğilimindedir.[7]

2022 yılının Kasım ayında ise AB ile Kazakistan arasında yeşil hidrojen ve hammadeler konusunda stratejik ortaklık imzalanmıştır. Güvenli ve sürdürülebilir bir hammadde ve rafine malzeme tedarikinin geliştirilmesini sağlamayı amaçlayan anlaşma, Avrupa Komisyon Başkanı Ursula von der Leyen ve Kazakistan Başbakanı Alikhan Smailov tarafından imzalanmıştır.[8] AB, yeşil ve temiz enerji hedeflerine ilişkin planlar doğrultusunda Kazakistan'la ilişkilerine büyük ehemmiyet atfetmektedir. Astana da mevcut durumdan oldukça memnun görünmekte ve ortaklıkları geliştirme konusunda gayretli olduğu görülmektedir.

Enerji ilişkilerinin Kazakistan ile Avrupa ülkeleri arasındaki münasebetlerde kilit faktörlerden olacağı anlaşılmaktadır. Bilhassa Almanya'yla yapılan petrol tedarik anlaşmaları, bu noktada önem taşımaktadır. Ayrıca İngiltere'yle de yeşil enerji temelli işbirlikleri yapılmaktadır. Kurumsal olarak da AB-Kazakistan münasebetleri yükselen bir ivmeye sahiptir. Ticaret ve yatırımlardaki artışlar da dikkat çekmektedir. Taraflar arasındaki çıkar temelli işbirliğinin gelişerek ilerleyeceği öngörülmektedir. İngiltere'nin bölgedeki birincil ticaret ortağı konumunda olan Kazakistan'ın Almanya'yla petrol konusunda; yatırım ve ticaret boyutunda Fransa'yla ve çoklu işbirliği kapsamında AB'yle ortaklıklarını derinleştireceği öngörülebilir.

Sonuç olarak Kazakistan, hem iç reformları ve demokratik gelişim süreciyle hem de dış politikada izlediği enerji ve yatırım temelli işbirlikleriyle uluslararası alandaki stratejik konumunu pekiştirmektedir. Berlin-Astana hattındaki petrol alışverişi ve diğer Avrupalı ortaklarla yürütülen ekonomik merkezli diyaloglar, geleceğe yönelik süreçlere dair de ipuçları barındırmaktadır. Bu anlamda Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Kazakistan'a prestij ve ekonomik işbirliğini geliştirme avantajı sağladığı söylenebilir. Avrupa ülkeleri de Rusya'nın enerji alanındaki baskınlığını dengelemek adına girdikleri bu yolda, Kazakistan'ın girişimlerini olumlu karşılamaktadır. Dolayısıyla karşılıklı çıkar birliğine ve kazanca dayalı bir ilişki dinamiğinin ortaya çıktığı ve bu dengeyi koruyarak münasebetleri geliştirmek için işbirliği olanaklarının çeşitlendirileceği söylenebilir. Ayrıca Astana'nın farklı alanlardaki girişimlerini destekleyen bir Avrupa'nın görüleceği ifade etmek de mümkündür.

[1] "Kazakhstan Sends First Batch of Oil to Germany via Druzhba Pipeline", The Astana Times, <https://astanatimes.com/2023/02/kazakhstan-sends-first-batch-of-oil-to-germany-via-druzhba-pipeline/>, (Erişim Tarihi: 25.05.2023).

[2] "Kazakhstan Plans to Send 100,000 Tonnes of Crude to Germany via Druzhba Pipeline in May 2023", Reuters, <https://www.nasdaq.com/articles/kazakhstan-plans-to-send-100000-tonnes-of-crude-to-germany-via-druzhba-pipeline-in-may>, (Erişim Tarihi: 25.05.2023).

[3] "UPDATE 1-Kazakhstan to Send 100,000 T of Crude to Germany via Druzhba in May", Reuters, <https://www.reuters.com/article/kazakhstan-oil-exports-idUSL1N37LIP2>, (Erişim Tarihi: 25.05.2023).

[4] "Kazakhstan's Druzhba Prospects: Central Asian Oil to Supply Europe?", The Diplomat, <https://thediplomat.com/2023/04/kazakhstan-s-druzhba-prospects-central-asian-oil-to-supply-europe/>, (Erişim Tarihi: 25.05.2023).

[5] "EU HR Borrell meets Minister of Foreign Affairs of Kazakhstan", Newsroom, <https://newsroom.consilium.europa.eu/events/20230515-eu-hr-borrell-meets-minister-of-foreign-affairs-of-kazakhstan>, (Erişim Tarihi: 25.05.2023).

[6] "Kazakhstan and EU Take Steps to Reinforce Partnership", The Astana Times, <https://astanatimes.com/2023/05/kazakhstan-and-eu-take-steps-to-reinforce-partnership/>, (Erişim Tarihi: 25.05.2023).

[7] "Kazakhstan Could be Key to Europe's Energy Transition", Emerging Europe, <https://emerging-europe.com/news/kazakhstan-could-be-key-to-europes-energy-transition/>, (Erişim Tarihi: 25.05.2023).

[8] "EU Signs 'Strategic Partnership' with Kazakhstan on Green Hydrogen, Raw Materials", Euractiv, <https://www.euractiv.com/section/energy/news/eu-signs-strategic-partnership-with-kazakhstan-on-green-hydrogen-raw-materials/>, (Erişim Tarihi: 25.05.2023).

ANKASAM ANALİZ

Afgan Sorunu'nda Çözüm Arayışları ve Katar'ın Rolü

31 Mayıs 2023 tarihinde uluslararası basına yansıyan haberlere göre, 12 Mayıs 2023 tarihinde Katar Başbakanı Şeyh Muhammed bin Abdurrahman Al Sani, Anganistan'ın Kandahar şehrinde Taliban lideri Molla Heybetullah Ahundzade'yle gizli bir görüşme gerçekleştirmiştir. Söz konusu görüşmeye dair yapılan haberlerde, Al Sani ile Ahundzade'nin Afganistan'ın uluslararası toplumla diyalog kurmasının yollarını tartışmıştır.[1] Yani dünyadan tecrit edilen Taliban yönetimi, çeşitli aktörlerle sağlıklı ilişkiler kurmak istemekte ve bu kapsamda Katar'ın

arabuluculuğunu önemsemektedir.

Esasen Doha yönetiminin Afgan Sorunu'nda arabuluculuk diplomasisi yürütmesi, yeni bir gelişme değildir. Zira önceki Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Donald Trump döneminde ABD'nin Taliban'la yürüttüğü müzakereler de Katar'ın arabuluculuğunda gerçekleşmiş ve bu süreçte Taliban, Doha'da siyasi ofis açmıştır. Nitekim Washington yönetiminin Afganistan'dan çekilmesine ilişkin mutabakatın

Dr. Doğan Başaran
ANKASAM
AF-PAK Uzmanı

sağlandığı 29 Şubat 2020 tarihli Doha Antlaşması da burada imzalanmıştır.[2] Dolayısıyla Katar'ın Taliban ile uluslararası toplum arasındaki temasların kurulması ve yürütülmesi noktasında bir köprü vazifesini üstlendiğini ifade etmek mümkündür. Al Sani ile Ahundzade arasındaki görüşme de Doha yönetiminin bu misyonu sürdürdüğünü gözler önüne sermesi bakımından oldukça mühimdir.

Bu noktada aklara gelen soru ise Katar'ın çabalarının netice elde edilmesine imkan sağlayıp sağlamayacağıdır. Zira uluslararası toplumun beklentileri ile Afganistan'ın öncelik teşkil eden ihtiyaçları arasında bir uyumsuzluk söz konusudur. Dahası Taliban yönetimi, uluslararası toplumun tanınma noktasında ortaya koyduğu koşulları hayata geçirmeye de yanaşmamaktadır.

Bilindiği üzere uluslararası toplum, Taliban'ın meşruiyetinin tanınması noktasında Doha Antlaşması'ndaki taahhütlerini yerine getirmesini beklemektedir. Bu kapsamda Taliban'dan El Kaide ve Devlet'ül Irak ve Şam (DEAŞ) gibi terör örgütleriyle arasına mesafe koyması, Afganistan'ın söz konusu örgütler açısından güvenli liman haline gelmesinin önlenmesi, Afganistan toprakları kullanılarak yabancı devletlere karşı saldırı düzenlenmesinin engellenmesi, ülkenin tüm kimlik gruplarının aidiyet hissedeceği kapsayıcı bir hükümet kurulması ve kadın hakları başta olmak üzere insan haklarına saygılı bir düzenin teşkil edilmesini istemektedir.

Buna karşılık Taliban ise zaten Doha Antlaşması'na uygun hareket ettiğini belirtmektedir. Nitekim Taliban'ın DEAŞ'la mücadele çerçevesinde söz konusu terör örgütüne yönelik mühim operasyonlar gerçekleştirdiği bilinmektedir. Fakat terör örgütü DEAŞ'ın sözde Horasan Emirliği (ISKP) üzerinden bölgedeki varlığı devam etmektedir. Dahası ISKP, Afganistan'da bulunan yabancı diplomatik misyonlara saldırarak aslında kategorik olarak yabancı devletlerin topraklarını hedef almaktadır. Buna ek olarak İslamabad yönetimi, terör örgütü Tehrik-i Taliban Pakistan'ın (TTP) Afganistan topraklarını kullandığını ve Pakistan'da saldırılar düzenlediğini iddia etmektedir.

Taliban, El Kaide terör örgütünün Afganistan'daki varlığını ise reddetmekte ve bu örgütle ilişkisinin bulunmadığını dile getirmektedir. Ancak Taliban içerisindeki güç merkezlerinden olan Hakkani Ağ'ının El Kaide terör örgütüyle ilişkilerinin bulunduğu bilinmektedir. Hatta ABD ve bazı müttefikleri, Taliban'ı terör örgütü olarak tanımamasına rağmen Hakkani Ağ'ına mensup kişiler başta olmak üzere üst düzey Taliban yöneticilerine, El Kaide terör örgütüyle iltisaklı oldukları gerekçesiyle yaptırım uygulamaktadır. Özellikle de El Kaide terör örgütü liderinin Eymen El-Zevahiri'nin 1 Ağustos 2022 tarihinde ABD'nin düzenlediği operasyon neticesinde Kabil'in diplomatik bölgesi olarak bilinen Şir Pur bölgesinde etkisiz hale getirilmesinin ardından Taliban'ın El Kaide'yle olan bağlarını sürdürdüğü varsayımı çok daha güçlü bir biçimde dile getirilmeye başlanmıştır.[3]

Öte yandan ABD, Doha Antlaşması çerçevesinde Afganistan'dan çekilirken; Afganlar arası müzakerelerin tamamlanmasını beklememiştir. Bu nedenle de Taliban, hızlı bir ilerleme kat etmiş ve Kabil'i ele geçirerek kendi yönetimini teşkil etmiştir. Bu da gücün paylaşımı noktasında Batı'da birtakım eleştirilerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Buna rağmen Taliban, kurduğu hükümetin zaten kapsayıcı mahiyette olduğunu savunmaktadır. Fakat Taliban yönetiminin ülkedeki Peştun hegemonyasını yansıttığı da aşıkardır. Bu yüzden de uluslararası toplum ise tüm kimlik gruplarının temsil edildiği bir yönetimin oluşturulmasını istemektedir. Esasen bu konunun son derece çetrefilli bir mevzu olduğu söylenebilir. Zira etnik-mezhepsel faktörlere dayalı hükümet kurma örnekleri bakıldığında gerek Lübnan'da gerekse de Irak'ta başarılı bir deneyimin bulunmadığı görülmektedir. Dahası bu tarz tecrübeler, ilgili ülkelerde etnopolitik gerilimin tırmandığını ve iç savaş riskinin ortaya çıktığını gözler önüne sermiştir.

Diğer taraftan Taliban, kadın hakları başta olmak üzere insan hakları konusunda İslam dininin sınırlılıklarını aşamayacağını; lakin dine uygun olmak koşuluyla kadınların her hakka sahip olduğunu belirtmektedir. Her ne kadar bu durum, uluslararası toplumun tepkisini çekse de Batı'nın şeriatla yönetilen ve benzer uygulamaların bulunduğu pek çok ülke ile ilişkisinin olduğu düşünüldüğünde, Taliban'a bu konuda yapılan baskının da Afganistan'ın iç işlerine müdahale niteliği taşıdığı iddia edilebilir.

Anlaşılabacağı üzere uluslararası toplumun beklentileri ile Taliban'ın yaklaşımı arasında ciddi farklılıklar vardır. Bu farklılıkların giderilmesine dönük bir çabanın bulunduğunu söylemek de mevcut konjonktürde pek mümkün değildir. Bu yüzden de Katar'ın arabuluculuk çabasından somut çıktılar elde edilmesi beklenmemektedir. Fakat Doha yönetiminin Afganistan'ın önceliklerine ağırlık veren ve insanı merkeze alan bir diplomasi yürütmek istediği ifade edilebilir. Zira Afganistan'ın realitesi, uluslararası toplumun beklentilerinden ziyade; Afgan halkının gerçekliğine dikkat çekmeyi gerektirmektedir.

Halihazırda Afganistan'ın en ciddi problemi, ekonomik sorunlardır. Zira ekonomik gidişat, ulusal rezervlerine el konulmuş, bankacılık sistemi çökmüş, izolasyon nedeniyle yatırım çekemeyen bir ülkenin felakete sürüklendiğine işaret etmektedir. Nitekim Afganistan'da istihdam problemi yaşanmakta, bu yoksulluğu derinleştirmekte ve insani krize sebebiyet vermektedir. Aslında Afganistan merkezli göç hareketinin temel nedeni de bu durumdur. Dahası özelde Afganistan'ı ve genelde ise Orta Asya-Güney Asya hattını; yani Avrasya jeopolitiğini istikrarsızlaştıran güvenlik sorunun ortaya çıkmasında da bu insani krizin etkisi vardır. Çünkü istihdam problemi yaşayan insanların olduğu bir ortamda terör örgütlerinin eleman temin etmesi de kolaylaşmaktadır.

Kısacası Afgan Sorunu'nun çözülmesi için bir adım atılacaksa, mevzuya insani krizin aşılmasından başlanması gerekecektir. Bu kapsamda Afganistan'a uygulanan tecritin sona erdirilmesi, yardımların sürekliliğinin sağlanması, çeşitli projelerin hayata geçirilmesi suretiyle Afganistan'ın uluslararası işbirliği zeminine çekilmesi ve doğrudan ya da dolaylı olarak yabancı yatırım alabilen bir ülkeye dönüştürülmesi gerekmektedir. Öyle görünüyor ki; Al Sani'nin Kandahar ziyareti de buna dönük çabanın bir yansımasıdır. Çünkü basına yansıyan haberler de Afganistan'a uygulanan izolasyonun sona erdirilmesinin yollarının arandığı bilgisi yer almıştır. Bu nedenle de Katar'ın Afgan Sorunu'ndaki barış yapıcı rolünü insani diplomasi üzerinden pekiştirmek istediği ve uluslararası toplum ile Taliban arasındaki farklılıkları gideremese de öncelikleri ortaya koymak suretiyle insani krizin aşılmasına katkı sağlamayı amaçladığı öne sürülebilir.

[1] "Qatar Prime Minister, Taliban Chief Hold Secret Talks in Afghanistan: Source", Al Arabiya, <https://english.alarabiya.net/News/gulf/2023/05/31/Qatar-prime-minister-Taliban-chief-hold-secret-talks-in-Afghanistan-Source>, (Erişim Tarihi: 01.06.2023).

[2] "Joint Declaration between the Islamic Republic of Afghanistan and the United States of America for Bringing Peace to Afghanistan", State.gov, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/02/Agreement-For-Bringing-Peace-to-Afghanistan-02.29.20.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.06.2023)

[3] "Zawahri's Kabul Death Raises Questions About al Qaeda Presence in Afghanistan After US left it to the Taliban", Fox News, <https://www.foxnews.com/politics/zawahiri-death-raises-questions-over-al-qaeda-operations-in-taliban-controlled-afghanistan>, (Erişim Tarihi: 01.06.2023).

ANKASAM ANALİZ

Almanya'nın Çin Politikasındaki Stratejik Tavrı

Batılı ülkeler, Çin'in güçlenen ekonomisi ve artan etkisinden dolayı Pekin yönetimine karşı sert bir tavır takınırken; Almanya, Avrupa Birliği (AB) ülkelerinden farklı bir tutum benimsemiş ve Çin'i eleştirmekten kaçınmıştır. Çin'in teknoloji ve altyapı sektörlerinde gerçekleştirdiği başarılı yatırımlar, bu yatırım ağlarının Avrupa'da ve özellikle de Almanya'da etkili olması, AB ülkeleri olmak üzere Avustralya, Kanada ve ABD'yi endişelendirmeye başlamıştır. Avrupa'nın en güçlü ekonomilerinden biri olan Almanya ise Çin'le ilişkilerinde stratejik davranarak ekonomisini siyasetin önünde tutmaktadır.

Berlin-Pekin hattındaki ilişkiler, tarihsel bağlamda ele alındığında, AB ülkeleri arasında hem ekonomik hem de siyasi anlamda güçlü bir ko-

numa sahip olan Almanya, Çin'in uluslararası alanda artan gücünden bir taraftan yararlanmak; diğer taraftan da bu gücü dengelemek istemiştir. Bu bağlamda Berlin yönetimi, Pekin'i hem rakip hem de ortak olarak gören bir dış politika anlayışını benimsemiştir. Yani Almanya, Çin'le olan ilişkilerinde ekonomiyi siyasetin üzerinde tutmaktadır.

2005 senesinde başlayan ve 16 yıl boyunca aralıksız devam eden Angela Merkel yönetimi döneminde Çin'e ilişkin eleştiriler zaman zaman gündeme gelse de esas öncelik ekonomik işbirliğine verilmiştir. Özellikle de 2008 yılındaki küresel ekonomik kriz ve devam eden süreçte Merkel'in Almanya-Çin ilişkilerinde ekonominin güçlendirilmesi vurgusu yapması, bunu teyit

**Ayşe Süreyya
PEKÇETİN**

eder niteliktedir. Merkel döneminin ardından 2021 yılında Sosyal Demokratlar, Hür Demokratik Parti ve Yeşiller Partisi'nin koalisyonuyla kurulan yeni hükümetin Çin'le ilişkileri ve izleyeceği yol haritası ise merak konusu olmuştur. Esasen Olaf Scholz yönetimi, Merkel dönemine kıyasla daha sert bir politika benimsemiştir.

Bahse konu durum, küçük çaplı gerginliklere neden olsa da yeni hükümet, Çin'in gücünü yok saymamış ve dış politikasında ulusal çıkarları her şeyden üstün tuttuğu için pragmatik bir anlayışı benimsemiştir. Bu da Almanya'nın Çin'le olan ekonomik işbirliğini sürdürmek istediğini gözler önüne sermiştir.

Buna rağmen koalisyon ortaklarının Çin'le ilişkiler konusunda farklı görüşleri savunması, iki ülke arasındaki münasebetlerin istikrarlı yapısını olumsuz etkilemiştir. Koalisyon ortaklarından Sosyal Demokratlar ve Hür Demokratik Parti, Çin dış politikasında ekonomik ilişkilerini göz önünde tutmasına rağmen koalisyonun en küçük ortağı olan Yeşiller Partisi üyesi Almanya Dışişleri Bakanı Annalena Baerbock'un zaman zaman Çin'i eleştirdiği ve ilişkilerdeki olumlu atmosfere gölge düşürdüğü görülmektedir.

Almanya Dışişleri Bakanı Baerbock, AB'nin Çin'e karşı yürüttüğü sert siyaseti sürdürmek istese de Başbakan Olaf Scholz ve kabinesi, Merkel döneminde olduğu gibi ekonomiyi politikadan üstün tutan bir anlayışı benimsemiştir. Bu anlamda Berlin yönetimi, Çin Devlet Başkanı Şi Jinping'le gerçekleştirdiği görüşmelerde de sık sık istikrara dair güvence veren açıklamalarda bulunmuştur.

Almanya'yla müttefik olarak görülen ABD'nin Berlin'i Pekin'den uzak tutma çabaları, Çin- Almanya ilişkilerinde kabul görmemiş ve geçersiz kalmıştır. İnsan hakları konusunda Çin'e karşı ABD'yle aynı politik anlayışa ve tutuma sahip olan Berlin, ekonomik münasebetler söz konusu olduğunda kendi dış politikasında Washington'la ortak hareket etmekten kaçınmıştır.

Son yıllarda Çin'in Avrupa siyasetinde özellikle de Almanya'yla yürüttüğü ilişkilerde ekonomik faaliyetler belirleyici olmuş ve her iki ülke de kendi dış politikalarında pragmatik anlayışı benimsemiştir.

Son altı yıldır Almanya'nın en büyük ticari işbirliğini gerçekleştirdiği Çin, Almanya'nın AB üyesi ülkelerle ilişkilerini de etkilemektedir. AB ülkelerinin Çin'le ilgili aldığı kararlarda Belin'in çekimser bir tavır sergilemesi ve Çin'e karşı AB üyesi ülkelere farklı bir strateji benimsemesi, AB ülkeleri ile Almanya'yı karşı karşıya getirmektedir. Söz konusu durum karşısında AB ülkeleri, her fırsatta Almanya'ya Çin'e karşı ortak politikalar yürütmeleri gerektiği konusunda baskı yapmaktadır.

AB'nin baskılarına rağmen Çin; enerji, telekomünikasyon, altyapı ve elektronik gibi ekonomik anlamda kritik öneme sahip yatırımlarına Almanya'da devam etmekte ve satın alma yoluyla da bu etkinliğini artırmaktadır. Çin'in Almanya'daki yatırımları, AB Komisyonu tarafından ticari ortaklıktan öte bir tehdit olarak algılanmaktadır. Çin, Almanya'nın en büyük ticaret ortağı olmakla birlikte 2021 senesine ait verilere göre, iki ülke arasında gerçekleşen ticaret hacmi 246 milyar doları aşmıştır.[1]

Neticede Almanya, AB'nin güçlü bir üyesi olmakla birlikte Çin'le ilişkilerini AB üyesi olarak değil; kendi dış politikasına odaklanarak istikrarlı bir şekilde yürütmekte ve aralarındaki güç rekabetlerine, diplomatik gerilimlere ve anlaşmazlıklara rağmen her zaman ekonomik ilişkilerini politikanın üstünde tutarak Batılı ülkelere farklı bir strateji benimsemektedir.

[1]"Almanya ile Çin Arasındaki Ticaret Hacmi Geçen Yıl 245 Milyar Euroyu Aştı", Euronews, <https://tr.euronews.com/2022/11/04/cine-olan-e-ekonomik-bagimlilik-almanlari-endiselendiriyor-analiz>(Erişim Tarihi: 28.05.2023).

ANKASAM ANALİZ

Kazakistan-İspanya ilişkilerinde Artan Dinamizm

Kazakistan, ticaret ve ekonomik işbirliği alanında faal bir ülke olarak her dönemde diğer devletler yapıcı ilişkiler geliştirmiştir. Bu kapsamda Astana yönetimi, bölgesel ve bölgeler arası bağlantısalılığı önemsemekte ve uluslararası platformlarda aktif biçimde yer almaktadır. Bu sayede Kazakistan, dış politikasında önemli başarılar elde etmiştir. Astana'nın yakın münasebetler geliştirmeye özen gösterdiği başkentlerden biri de Madrid'dir.

Avrupa'nın en büyük ekonomilerinden olan İspanya, Kazakistan için mühim bir partnerdir. Zira İspanya ekonomisi, dünyaya rekabetçi ürünler ve hizmetler sunmaktadır. İspanya, uluslararası ticaretteki etkisini arttırmak için devletlerle serbest ticaret anlaşmaları imzalamakta ve heyetler arası görüşmeler gerçekleştirerek çeşitli yatırım girişimlerinde bulunmaktadır. Bu kapsamda iki ülke, ticari münasebetlerini geliştirmek için çaba harcamaktadır. Bu yüzden

**Dilara Cansın
KEÇİALAN**

de taraflar arasındaki ticaret hacminde istikrarlı bir büyüme gözlemlenmektedir. Çünkü taraflar, fırsatları pragmatik biçimde değerlendirerek ticari ilişkilerde potansiyellerini ulaşma arzusunadadır.

Esasen iki ülke, ilk kez 11 Şubat 1992 tarihinde Moskova'da imzalanan ortak deklarasyon vesilesiyle bir araya gelmiştir. 1999 senesinde ise taraflar karşılıklı olarak büyükelçiliklerini açmıştır. Buna ek olarak 2009 yılında taraflar arasında Stratejik Ortaklık Anlaşması imzalanmıştır.[1] Böylelikle diplomatik ilişkiler daha da pekişmiştir. Bu da ekonomik ve kültürel ilişkilere olumlu yansımıştır.

İspanya, ticaret hacmi bakımından Kazakistan'ın Avrupa Birliği (AB) üyeleri arasındaki en büyük beş ticaret ortağından biridir. Ocak-Ekim 2022 döneminde iki ülke arasındaki ticaret hacminin 2,2 milyar dolar seviyesine ulaştığı görülmüştür. Ayrıca 2005 senesinden 2022 yılının ikinci çeyreğine kadar geçen zaman diliminde Kazakistan, İspanya'dan 287,6 milyon dolarlık doğrudan yabancı yatırım çekmiştir. Nitekim Kazakistan'da 67 İspanyol sermayeli şirket faaliyette bulunmaktadır.[2]

Öte yandan Astana, 30 Mayıs 2023 tarihinde Kazak-İspanyol Hükümetler Arası Karma Komisyonu'nun 10. Toplantısı'na ev sahipliği yapmıştır. Toplantıya Kazakistan Ticaret ve Entegrasyon Bakanı Yardımcısı Kairat Torebayev ve İspanya Bakanlığı Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanı Xiana Margarida Méndez Bértolo katılmıştır. Ayrıca bu toplantıya, her iki ülkeden de üst düzey temsilciler iştirak etmiştir. Bu kapsamda Kazakistan'dan 150 ve İspanya'dan ise 35 şirket de görüşmelerde yer almıştır.[3] Böylece taraflar; işbirliği, tarım, yenilenebilir enerji, eğitim, altyapı, havacılık, kentsel gelişim ve dijitalleşme gibi farklı konularda yürütülecek ortak süreçlere dair fırsatları masaya yatırmıştır. Bu kapsamda Torebayev, Kazakistan'ın dış ticaretini geliştirmeye hazır olduğunu belirterek, ekonomik kuruluşlar arasında doğrudan iletişim için koşullar yaratmayı, ortak yatırım projelerine daha aktif katılım sağlamayı ve mal çeşitliliğini genişletmeyi hedeflediklerini belirterek Kazakistan'ın İspanya pazarına 90'dan fazla işlenmiş ürün tedarik edebileceğini dile getirmiştir.[4] Bértolo ise atık su yönetimi, trafik ve elektrik gibi kamu hizmetlerinin geliştirilmesi konularında işbirliği imkanlarının bulunduğu dikkat çekmiştir.[5]

Dolayısıyla mevzubahis toplantı, taraflar arasındaki ticari ilişkilerin geliştirilmesi noktasında mühim bir platformdur. Bu çerçevede ilerleyen zamanlarda farklı alanlarda da işbirliğinin gelişeceği öngörülebilir. Elbette ticari ilişkiler, siyasi münasebetlere de yansımaktadır. Zira düzenlenen her toplantının ardından Kazakistan-İspanya stratejik ortaklığının daha ileri seviyelere taşındığına tanıklık edilmektedir.

Sonuç olarak Kazakistan-İspanya ilişkileri, genişleme ve derinleşme eğilimindedir. Bu anlamda ticari münasebetlerde istikrarlı bir büyüme söz konusudur. Bu da siyasi ilişkilere yansımakta ve taraflar arasındaki münasebetlere dinamizm kaymaktadır.

[1] "30 Years of Bilateral Relations Spain-Kazakhstan", The Diplomat in Spain, <https://thediplotainspain.com/en/2022/04/30-years-of-bilateral-relations-spain-kazakhstan/>, (Erişim Tarihi: 05.06.2023).

[2] "Kazakhstan and Spain Aim to Deepen Strategic Partnership Further", DKN World News, <https://dknews.kz/en/articles-in-english/266310-kazakhstan-and-spain-aim-to-deepen-strategic>, (Erişim Tarihi: 05.06.2023)

[3] "Kazakhstan and Spain Forge Stronger Trade Ties, Opening Door to New Opportunities", The Astana Times, <https://astanatimes.com/2023/06/kazakhstan-and-spain-forge-stronger-trade-ties-opening-door-to-new-opportunities/>, (Erişim Tarihi: 05.06.2023)

[4] "Kazakhstan and Spain Forge Stronger Trade Ties, Opening Door to New Opportunities", The Astana News, <https://astanatimes.com/2023/06/kazakhstan-and-spain-forge-stronger-trade-ties-opening-door-to-new-opportunities/>, (Erişim Tarihi: 05.06.2023)

[5] Aynı yer.

ANKASAM ANALİZ

Orta Asya-AB Zirvesi'nin Sonuçları

Orta Asya ile Avrupa Birliği (AB) ülkeleri arasındaki diyalog, son dönemlerde artmıştır. Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başlamasından itibaren de değişen dengeler ve dış politika yönelimleri çerçevesinde birçok aktör yeni işbirliklerine yönelmiştir. Orta Asya ülkeleri de demokratikleşme ve ortaklıkları geliştirme adımlarına paralel olarak Batılı devletlerle olan münasebetlerini ileri seviyelere taşımaya başlamışlardır.

1-2 Haziran 2023 tarihlerinde gerçekleştirilen AB-Orta Asya Zirvesi de bu bakımdan oldukça önemlidir. Kırgızistan'ın ev sahipliğinde ikinci kez düzenlenen zirvede Kazakistan Cumhurbaşkanı Sayın Kasım Cömert Tokayev, Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sayın Sadır Caparov, Tacikistan Cumhurbaşkanı İmamali Rahman, Özbekistan Cumhurbaşkanı Sayın Şevket Mirziyoyev, Türkmenistan Cumhurbaşkanı Sayın Serdar Berdimuhamedov ve Avrupa Konseyi Başkanı

Charles Michel, Çolpan Ata'da bir araya gelmiştir. Hatırlanacağı üzere, zirvenin ilk toplantısı 2022 yılının Kazakistan'da yapılmıştı.

Uluslararası gelişmeler bağlamında AB-Orta Asya ilişkilerinin ele alındığı zirve, taraflar arasındaki ortaklıklarının güçlendirilmesi bakımından önem arz etmektedir. Aynı zamanda zirve, bölge devletlerinin iç politikada yürüttükleri reform çalışmalarının desteklenmesi noktasında da önemlidir.

Bununla birlikte ilişkilerin kurumsallaşması yönünde güçlü adımların atıldığı görülmektedir. 18-19 Kasım 2022 tarihlerinde Semerkant'ta düzenlenen AB-Orta Asya Bağlantı Konferansı ve AB-Orta Asya Bakanlar Toplantısı, 23-24 Şubat 2023 tarihlerinde AB-Orta Asya Çevre ve Su Kaynakları Üst Düzey Konferansı, 10 Mart 2023 tarihinde Sivil Toplum Forumu ve 18-19 Mayıs 2023 tarihlerinde AB-Orta Asya Ekono-

Şeyma KIZILAY

Forumu düzenlenmiştir.[1] Tüm bunlar karşılıklı işbirliklerinin geliştirilmesine ve çeşitli platformlar aracılığıyla bağların güçlendirilmesine işaret etmektedir.

Uluslararası toplantıların yanı sıra ikili görüşmeler ve ziyaretler ivme kazanmıştır. Hem bu görüşmelerde hem de çok taraflı konferans ve toplantılarda mevcut ortaklıklar güçlendirilirken; yeni işbirlikleri için de adımlar atılmaktadır. Kırgızistan'da yapılan ikinci AB-Orta Asya Zirvesi'nde de AB ülkeleri ile bölge devletleri arasındaki bağlar geliştirilmiştir. Örneğin Kazakistan ve AB, kritik hammaddelelerdeki işbirliğini güçlendirme konusunda anlaşmıştır. Sanayi ve Altyapı Geliştirme Bakanı Marat Karabayev ve Avrupa Komisyonu Başkan Yardımcısı Maroš Šefčovič de mutabakat zaptının ilk yol haritasının uygulanmasını ve kritik hammaddele konusunda işbirliğini desteklemek için olası AB finansman araçları hakkında görüşmüştür. Ayrıca Karabayev, AB'nin başlattığı ortak projelerden birinin, Alman HMS Bergbau AG firmasının Kazakistan'da lityum yataklarının geliştirilmesine yönelik yatırımı olduğunu bildirmiştir.[2]

Diğer taraftan Kırgızistan ise dijitalleşme ve uydu iletişim projelerinde AB'yle olan ortaklığını arttırmaya çalışmaktadır.[3] Ayrıca Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sayın Caparov yaptığı açıklamada, Orta Asya'nın Asya ile Avrupa arasındaki mallar için bir nakliye ve lojistik merkezi haline gelme potansiyeline sahip olduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda Sayın Caparov şunları söylemiştir: [4]

"Ulaştırma, lojistik ve altyapı projelerinin geliştirilmesi, Orta Asya ekonomileri için bir büyüme motoru haline gelebilir ve bölge, Avrupa ile Asya arasında tüm taraflara fayda sağlayacak bir bağlantı merkezi haline gelebilir."

Orta Asya-Avrupa hattında Kırgızistan'ın bir ulaşım üssü haline gelmesini amaçlayan Bişkek yönetiminin yeni işbirliği projelerini bu ulaşım ve bağlantı sektörüne yönlendirmesi muhtemeldir. Dolayısıyla buna yönelik anlaşmaların gündeme geleceği öngörülebilir.

Özbekistan ise dijitalleşme çerçevesindeki girişimlere odaklanmış vaziyettedir. Aynı zamanda Batılı ortaklarla geliştirilen işbirliği ve Sayın Mirziyoyev'in reform çalışmalarının desteklenmesi kapsamında ikili münasebetlerde kritik gelişmeler yaşanacağı öngörülebilir. Zaten Sayın Mirziyoyev, AB'yle olan bağların kuvvetleneceğini işaret eden şu açıklamasıyla da geleceğe yönelik ipuçları vermiştir:[5]

"Fransa, Almanya, Macaristan ve Çekya liderleriyle görüşmeler yaptık. Budapeşte ve Stockholm'de elçilikler açtık... İtalya'yı ziyaret etmeyi planlıyorum."

Sayın Mirziyoyev Orta Asya'nın önde gelen Avrupalı şirketler ve bankalar için bir çekim merkezi ve yeni ekonomik fırsatlar alanı olduğunu da vurgulamıştır. Bu çerçevede Özbek lider, "modern endüstriyel kapasiteler yaratmayı, "yeşil" enerjiyi tanıtmayı, "akıllı" tarımı geliştirmeyi ve kapsamlı bir ulaşım ve lojistik altyapısı oluşturmayı amaçlayan geniş bir yatırım ve teknolojik ortaklıktan söz edildiğini ifade etmiştir.[6]

Bununla birlikte Sayın Mirziyoyev, Orta Asya ile Avrupa arasındaki ulaşım ve iletişim bağlarını Orta Koridor olarak da bilinen Trans-Hazar Uluslararası Taşımacılık Rotası'nın oluşturulması yoluyla geliştirmeye dönük çabaları da birleştirme çağrısında bulunmuştur.[7] Bilindiği gibi Orta Koridor, bölge ülkelerinin uluslararası pozisyonunu ve değerini arttırmıştır. Koridorun gelişimine yönelik müşterek çabalar da bölge devletlerinin statüsünü olumlu yönde etkileyecektir.

Duşanbe yönetimi ise AB'nin Rogun Hidroelektrik Santrali'nin inşasının finansmanına katılması isteğini dile getirmiştir. Tacikistan Cumhurbaşkanı İmamali Rahman, Avrupa ülkelerinin Tacikistan'a hidroelektrik alanında yatırım desteği sağlamasının uygun görüldüğünü belirterek Rogun Hidroelektrik Santrali'nin tamamlanmasının yanı sıra mevcut hidroelektrik santrallerinin modernizasyonunun finansmanında da yer almalarını umduğunu dile getirmiştir.[8]

Bölgesel düzeyde ise Orta Asya'nın küresel ekonomiye entegrasyonuna yardımcı olmak için Orta Asya'da ortak bir 'jeo-ekonomik alan' oluşturulmasına yönelik görüşmeler yapıldığı bilinmektedir. [9] Ayrıca 2014 ile 2020 yılları arasında bölgeye 1,2 milyar dolara ulaşan yardımla Orta Asya'daki en büyük bağışçı konumunda olan AB,[10] iktisadi ortaklıkları geliştirmeye devam edeceğini göstermiştir. Çin ile Orta Asya arasındaki C+C5 platformu da düşünüldüğünde; AB'nin Orta Asya'yla olan münasebetlerinde yeni açılımları gündeme getireceğini öne sürülebilir.

Türkmenistan ile AB arasındada ticaret, ekonomi, kalkınma ve işbirliği programları kapsamında birtakım gelişmeler yaşanacağı söylenebilir. Taraflar arasındaki enerji işbirliğinin de zirve sonrasında yeni adımlarla güçlendirilmesi muhtemeldir. AB, Aşgabat'ta ilişkilerinde ikili işbirliği projeleri, ekonomik reformlar, eğitim,

iyi yönetim, hukukun üstünlüğü ve sürdürülebilir enerji konularına odaklanmaktadır. Zirve kapsamında da mevcut bağların geliştirilmesine yönelik ortak iradenin ortaya konduğu söylenebilir.

Netice itibarıyla küresel ilginin odağı haline gelen Orta Asya'nın gerek Çin'le gerek Avrupalı ortaklarla kurduğu bağlarda en kazançlı çıkan taraf olduğu yorumu yapılabilir. AB ülkeleriyle geliştirilen münasebetlerin bölge ülkelerine; iç siyasetteki yapısal reform süreçlerinde destek; dış politikada ise işbirliği olarak döneceği görülmektedir.

[1] "Joint Press Communiqué by Heads of State of Central Asia and the President of the European Council", European Council, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/06/02/press-communication-by-heads-of-state-of-central-asia-and-the-president-of-the-european-council/>, (Erişim Tarihi: 03.06.2023).

[2] "Kazakhstan to Strengthen Cooperation with EU in Critical Raw Materials", The Astana Times, <https://astanatimes.com/2023/06/kazakhstan-to-strengthen-cooperation-with-eu-in-critical-raw-materials/>, (Erişim Tarihi: 03.06.2023).

[3] "Kyrgyzstan Hopes to Multiply Success Together with EU on Digitalization and Satellite Communication Projects-President Japarov", AKI Press, https://akipress.com/news:712572:Kyrgyzstan_hopes_to_multiply_success_together_with_EU_on_digitalization_and_satellite_communication_projects_-_President_Japarov/, (Erişim Tarihi: 03.06.2023).

[4] "Kyrgyzstan to Turn Central Asia into a Transport Hub to Europe", Plenglish, <https://www.plenglish.com/news/2023/06/03/kyrgyzstan-to-turn-central-asia-into-a-transport-hub-to-europe/>, (Erişim Tarihi: 03.06.2023).

[5] "Uzbekistan, President Mirziyoyev: "Central Asia is a Center of Gravity for European Companies"", Agenzianova, <https://www.agenzianova.com/en/news/uzbekistan-il-presidente-mirziyoyev-lasia-centrale-e-un-centro-di-gravita-per-le-imprese-europee/>, (Erişim Tarihi: 03.06.2023).

[6] "President of Uzbekistan Put Forward Important Initiatives to Further Deepen Regional Cooperation Between Central Asia and the European Union", Uz Daily, <https://www.uzdaily.uz/en/post/81308>, (Erişim Tarihi: 03.06.2023).

[7] "Central Asian Leaders Agree on Potential for Economic Cooperation with EU", AA, <https://www.aa.com.tr/en/world/central-asian-leaders-agree-on-potential-for-economic-cooperation-with-eu/2912889>, (Erişim Tarihi: 03.06.2023).

[8] "Эмомали Рахмон предложил ЕС профинансировать достройку Рогунской ГЭС", Avesta, <https://avesta.tj/2023/06/03/emomali-rahmon-predlozhit-es-profinansirovat-dostrojku-rogunskoj-ges/>, (Erişim Tarihi: 03.06.2023).

[9] "Central Asian Leaders...", a.g.m.

[10] "EU Offers 'Sincere Partnership' to Central Asia in Summit", TRT World, <https://www.trtworld.com/asia/eu-offers-sincere-partnership-to-central-asia-in-summit-13470779>, (Erişim Tarihi: 03.06.2023).

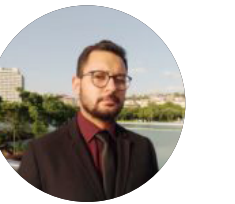

ANKASAM ANALİZ

G7 Zirvesi Sonrası Batı-Çin ilişkilerinin Geleceği

Dünyanın net gelirin %64'ünü oluşturan Yediler Grubu'nun (G7) Hiroşima Zirvesi gerek Rusya-Ukrayna Savaşı'nın yarattığı gerginlik ve endişeler, Moskova'ya karşı gerekse de ABD-Çin rekabetinin etkisiyle Pekin'e karşı ekonomik ve siyasi ittifakın pekiştirilmesi beklentileriyle 19-21 Mayıs 2023 tarihleri arasında gerçekleşmiştir.

Hiroşima Zirvesi'ne uzanan süreçte Batı-Çin ilişkileri, zaman zaman olumlu sinyaller vermişse de ilişkilerde istikrarlı ve olumlu bir havanın yakalanmaması, umutları boşa çıkmıştır. Örneğin 24 Nisan 2023 tarihinde Avustralya tarafından yayınlanan ve Albanese Hükümeti'nin güvenlik perspektifini yansıtan Defence Strategic Review

Elcan TOKMAK

2023/Savunma Stratejisine Bakış 2023 (DSR) belgesi,[1] Çin ile Avustralya'nın ilişkilerindeki işbirliği arayışlarına gölge düşürmüş ve Pekin'in tepkisini çekmiştir.[2]

İnişli çıkışlı ilişkilerin yanı sıra Çin'in devasa potansiyele sahip ekonomisinin Amerika Birleşik Devletleri (ABD) liderliğindeki Batı ittifakını ekonomi alanında hamle yapmaya sevk ettiği gözlemlenmiştir. Örneğin ABD, Çin'le iktisadi mücadelesi devam ederken; Filipinler'in Güney Çin Denizi'nde Pekin'le münhasır ekonomik bölge temelindeki rekabetinde Filipinler'i desteklemektedir. Buna ek olarak G7 Hiroşima Zirvesi'nde de Çin'le ekonomik ve siyasi ilişkiler çerçevesinde açıklamalar yapılmıştır.

G7 Zirvesi sonunda yayınlanan ortak bildiriye bakıldığında, 51. ve 52. maddelerde Çin'le ilişkiler ve sorunlar ele alınmıştır. Tayvan Sorunu da dahil birçok noktaya değinilen belgede, Çin'le ilgili kısımların tek tek incelenmesi gerekmektedir. Öncelikle 51. maddenin ilk 3 alt bendinde Pekin yönetimiyle ilişkilerin geliştirilmek istendiğine işaret edilmiş ve 4. alt bentte Doğu ve Güney Çin Denizi'nde tek taraflı eylemlerin kabul edilmeyeceğine vurgu yapılmıştır.

51. maddenin bir alt başlığı şeklinde yazılan Tayvan Sorunu'ndan bakıldığında ise G7 ülkelerinin Tayvan'ın bağımsızlığını tanımadığı ifade edilirken; "Tek Çin İleksi"ne bağlılık vurgulanmış ve taraflar arasındaki sorunun barışçıl yollarla çözülmesi konusunda çağrıda bulunulmuştur.[3]

Değinilen bir diğer nokta ise Sincan-Uygur ve Tibet bölgelerinde insan haklarının ihlal edildiğine yönelik çıkışlardır. Nitekim söz konusu belgede G7 ülkelerinin zorla çalıştırma iddialarını ana endişe kaynağı olarak gördüğü ifade edilmiştir. Ayrıca Çin'e "Honkong Basic Law" ve "Çin-Britanya Anlaşması"nın getirdiği yükümlülöklere bağlılığın sürdürölmesi hususunda çağrıda bulunulmuştur.

Bir diğer alt maddede ise Çin'e Viyana Diplomatik İlişkiler Anlaşması ve Viyana Konsolosluk İlişkileri Anlaşması bağlamında yükümlölüklerini yerine getirmesi konusunda çağrıda bulunulmuştur. Bu maddenin son dönemde Ukrayna bayraklarının Çin'in ülkesinde bulunan yabancı diplomatik misyon binalarından kaldırılması konusunda yaptığı uyarılar bağlamında konulduğu düşünülebilir.[4] Dahası Rusya'nın Ukrayna'dan koşulsuz şartsız çekilmesi ve askeri tansiyonu arttırmaması konusunda da baskı yapması için Çin'e çağrıda bulunulmuştur.

51. maddeye ve alt maddelerine ek olarak 52. maddede Çin'in Güney Çin Denizi'nde deniz yetki alanları hakkındaki geniş iddialarının herhangi bir yasal dayanağının olmadığına işaret edilmiş ve G7 ülkeleri, Pekin'in bölgedeki askeri eylemlerinin karşısında yer aldıklarının altını çizmişlerdir.

Tüm bu ifadeler göz önünde bulundurulduğunda, Çin'in bölgedeki faaliyetlerinin G7 ülkeleri tarafından rahatsız edici bir durum olarak algılandığı söylenebilir. Bahse konu ülkeler, Çin'in hem bölgede hem de dünyanın geri kalanında uyguladığı proaktif dış politikasını endişe verici bir unsur olarak görmektedir.

Diğer taraftan Çin'in hem Rusya-Ukrayna Savaşı'nın çözüme ulaştırılması konusunda hem de Kuzey Kore Sorunu'nda kilit bir noktada olduğu bilinmektedir. Bu nedenle G7 üyelerinin Pekin'i tamamen kaybetmek yerine hareket alanını sınırlandırma yönünde tavır takındıkları düşünülebilir. Çünkü belgenin 52. maddesinde Çin'den Rusya konusunda açıkça yardım istenmiştir. Kuzey Kore Sorunu nedeniyle de Güney Kore[5] ve ABD'nin[6] de dahil olduğu birçok Batılı aktör, Çine'e Kuzey Kore'ye baskı uygulaması için çağrı yapmıştır.

Tüm bunlara ek olarak liderlerin bireysel açıklamaları da dikkat çekicidir. Örneğin 21 Mayıs 2023 tarihinde G7 ortak bildirisinin yayınlanmasının akabinde Avustralya Başbakanı Anthony Albanese, Çin'e olan bağımlılığın azaltılması yönünde yapılan açıklamaları desteklediğini dile getirmiştir.[7]

Esasen bu açıklama, en büyük ticaret ortağı Çin olmasına rağmen Avustralya'nın Çin'e olan bağımlılıktan rahatsızlık duyduğunu göstermektedir. Fakat söz konusu durum, Avustralya'nın Çin'den tamamen kopmak istediğı şeklinde yorumlanamaz. Zira Avustralya'nın 2022

yıldaki ihracatının %25,9'u (103.9 milyar dolar) Çin'e gerçekleşmiştir.[8] Bu bağlamda Avustralya'nın bazı ihraç kalemlerine uygulanan yaptırımların kaldırılması için çalışmalarına devam ettiği de düşünüldüğünde, Avustralya'nın diğer Batılı devletler gibi Çin'i tamamen kaybetmek yerine sınırlandırılması taraftarı olduğu aşıkardır.

İngiltere Başbakanı Rishi Sunak ise G7 Zirvesi sonunda açıklanan ortak bildiriye bir adım daha ileri götürerek Çin'in küresel güvenlik karşısındaki en büyük tehdit olduğunu ifade etmiştir.[9] İngiltere'nin bakış açısını net bir şekilde ortaya koyan bu açıklama, ayrıca 16 – 20 Mayıs 2023 tarihlerinde Tayvan'ı ziyaret eden eski İngiltere Başbakanı Liz Truss'ın Çin'le mücadele için "Ekonomik NATO" kurulmasına yönelik açıklamalarıyla uyumlu gözükmetedir.[10]

Neticede G7 Hiroşima Zirvesi, Pekin'e karşı ittifakın pekiştirilmesi beklentilerini karşılar nitelikte gerçekleşmiştir. Batılı devletlerin geneli, Fransa'nın ikazlarıyla paralel bir şekilde Çin'i tamamen kışkırtmak yerine, işbirliğinin mümkün olduğuna vurgu yaparken; İngiltere, genelin aksine hareket ederek daha sert çıkışlar yapmıştır Aynı zamanda zirvenin QUAD görüşmesine ve Japonya-Güney Kore-ABD görüşmesine ev sahipliğı yaptığı düşünüldüğünde, yakın dönemde daha bütünleşik bir Batı'nın görölme ihtimali oldukça yüksektir.

[1] Australian Government, Defence Strategic Review, Commonwealth of Australia 2023, Nisan 2023, s. 9.

[2] Chen Hong, "Australian Defence Review Misplaces Focus", Global Times, www.globaltimes.cn/page/202304/1289763.shtml, (Erişim Tarihi: 25.04.2023).

[3] "G7 Hiroshima Leaders' Communiqué", European Council, www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/05/20/g7-hiroshima-leaders-communicue/, (Erişim Tarihi: 20.05.2023).

[4] "China Urges Embassies to Remove Signs Showing Support for Ukraine", Kydo News, english.kyodonews.net/news/2023/05/36c-fa44f8bb4-china-urges-embassies-to-remove-signs-showing-support-for-ukraine.html, (Erişim Tarihi: 16.05.2023).

[5] "South Korea Presses China to Address Pyongyang Nuclear Threat", The Japan Times, www.japantimes.co.jp/news/2023/05/03/asia-pacific/south-korea-presses-china-north-nuclear-threat/, (Erişim Tarihi: 03.05.2023).

[6] "Biden Says China Must Try to Prevent a North Korea Nuclear Test", Reuters, www.reuters.com/world/asia-pacific/biden-says-difficult-determine-if-china-can-stop-north-korea-conducting-nuclear-2022-11-14/, (Erişim Tarihi: 15.11.2022).

[7] "Australian PM Backs G7 on 'de-Risking' Trade with China", Reuters, news.yahoo.com/australian-pm-backs-g7-risking-020638735.html, (Erişim Tarihi: 21.05.2023).

[8] "Daniel Workman", "Australia's Top Trading Partners", World's Top Exports, www.worldstopexports.com/australias-top-import-partners/, (Erişim Tarihi: 27.03.2023).

[9] "China Poses Biggest Threat to Global Security, Says Sunak", The Guardian, www.theguardian.com/world/2023/may/21/china-poses-biggest-threat-to-global-security-says-sunak, (Erişim Tarihi: 21.05.2023):

[10] "Liz Truss in Taiwan Calls for 'Economic NATO' to Challenge China", The Guardian, www.theguardian.com/world/2023/may/17/liz-truss-in-taiwan-calls-for-economic-nato-to-challenge-china#:~:text=The%20former%20British%20prime%20minister,to%20meet%20senior%20government%20officials,, (Erişim Tarihi: 17.05.2023).

ANKASAM ANALİZ

Pekin-Washington Hattında Gerilimi Azaltma Çabası: Blinken'in Pekin Ziyareti

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Dışişleri Bakanı Antony Blinken, 18-19 Haziran 2023 tarihlerinde Pekin'i ziyaret etmiştir. Söz konusu ziyaret, beş yıl aranın ardından ABD'den Dışişleri Bakanı düzeyinde Çin'e yapılan ilk ziyaret olması hasebiyle büyük önem arz etmektedir.

Bilindiği üzere iki ülke arasındaki münasebetler, gergin bir muhtevaya sahiptir. Bunun temel nedeni ise Çin'in küresel sistem üzerindeki artan etki-

sidir. Zira Çin, büyüyen ekonomik gücü hasebiyle dünyanın ikinci büyük ekonomisi seviyesine ulaşmıştır[1] ve bu nedenle de küresel siyasetteki etkisini her geçen gün daha da arttırmaktadır. Bu da Pekin'in Washington'un tek küresel süper güç olma vasfına meydan okumasını beraberinde getirmektedir. Nitekim mevcut veriler, Çin'in 2032 yılında ABD'yi geçerek dünyanın en büyük ekonomisi olacağına işaret etmektedir.[2]

Dr. Doğan BAŞARAN
ANKASAM
AF-PAK Uzmanı

Üstelik Pekin, 2013 yılında Çin Devlet Başkanı Şi Jinping tarafından ilan edilen Kuşak ve Yol Girişimi'nin etkisiyle dünyanın farklı coğrafyalarındaki devletlerle olan ilişkilerini de geliştirmekte ve uluslararası ticaretteki etkisini arttırmaktadır. Bunu yaparken de de-dollarizasyon arayışlarına öncülük ederek yuanın doların yerini almasına dönük bir çaba sarf etmektedir. Kuşkusuz bu süreç, Pekin'in siyasi nüfuzunun artmasına da yol açmaktadır. Nitekim Çin, uluslararası siyasetteki etkisini bloklar inşa ederek değil; işbirliği köprüleri yaratarak arttırmakta ve devletlerle karşılıklı saygıya dayalı bir şekilde kazan-kazan mantığı üzerinden şekillenen ilişkiler geliştirmektedir. Çin'in daha önce hiçbir devleti işgal etmemiş olması ve ilişki kurduğu aktörlerle münasebetlerinde "iç meselelere karışmama" hassasiyetiyle hareket etmesi, aktörlerin Pekin'e olan yaklaşımını olumlu etkilemektedir.

Tüm bunlara ek olarak Çin, uluslararası sistemde hegemon güç konumuna ulaşan devletten beklenen "barışı inşa edebilen devlet" konumuna ulaşmaya hazırlandığının işaretlerini verircesine Suudi Arabistan ile İran arasındaki normalleşme sürecine arabuluculuk yapmış ve Rusya ile Ukrayna'yı uzlaştırmaya dönük girişimlerde bulunmuştur. Ayrıca son dönemde Çin'in Filistin-İsrail hattında da barış yapıcı aktör olmaya dönük bir diplomasi yürüttüğü görülmüştür. Elbette bu süreçler, Çin'in imajına olumlu katkı yapmaktadır.

Dahası Çin-ABD ilişkilerinde dış ticaret hacminde açık veren taraf da ABD'dir. Üstelik ABD'nin hegemonyasının temel sac ayağı olan Avrupa ülkelerinin de Çin'le ekonomik ilişkilerinde ciddi bir karşılıklı bağımlılık durumu söz konusudur. Yani Washington, Pekin'e karşı müttefiklerini konsolide etmekte yetersiz kalmaktadır. Esasen önceki ABD Başkanı Donald Trump'ın Çin'e karşı ticaret savaşlarını başlatmasının nedeni de budur. Zira Pekin-Washington hattındaki rekabette dinamik olan taraf Çin'dir.

Tahmin edileceği üzere Washington yönetimi, Pekin'in uluslararası siyasette artan etkisinden rahatsızdır. Aslında bu rahatsızlıktan ötürü ABD, jeopolitik anlamda paradigma değişikliğine gitmiştir. Washington yönetiminin Afganistan ve Irak gibi ülkelerden çekilmesi, bir noktada Avrasya'ya egemen olmayı öngören "Kara Hakimiyeti Teorisi"nden vazgeçmeyi içermektedir. Yani Beyaz Saray'da oturan karar alıcılar, ABD'nin tek kutuplu dünyayı sürdürebilmesi için "Kenar Kuşak"a ve denizlere egemen olması gerektiği kanaatine varmıştır. Bu da Kara Hakimiyeti Teorisi'nden "Deniz Hakimiyeti Teorisi" ile "Kenar Kuşak Teorisi"nin sentezine dayalı bir kuramsal çerçeveye geçiş anlamına gelmektedir.

Mevzubahis durumun yansıması olarak ABD, jeopolitik düzeyde Soğuk Savaş esnasında Sovyetler Birliği'ne karşı uyguladığı stratejinin bir benzerini Çin'e karşı hayata geçirmek istemektedir. Bu da Irak ve Afganistan gibi ülkelerden çekilen Washington yönetiminin Asya-Pasifik Bölgesi'ne odaklanmasını beraberinde getirmektedir. ABD'nin öncülüğünde Asya-Pasifik Bölgesi ülkeleriyle hayata geçirilen ANZUS, QUAD ve AUKUS gibi paktlar da bundan kaynaklanmaktadır. Yani Washington, Asya-Pasifik'te Çin karşıtı bir blok inşa etme gayreti içerisinde.

Tüm bunlara ek olarak ABD, Çin'e birtakım zaafının olduğunu hatırlatmak ve gerektiğinde yumuşak karnına oynayacağı mesajını iletmek maksadıyla başta Tayvan Sorunu olmak üzere Hong Kong Meselesi ve Tibet Sorunu'nu tırmandırabileceğine ilişkin sinyaller de vermektedir. Fakat Washington yönetiminin Çin'e karşı yürüttüğü bu sert politikada başarı elde ettiğini söylemek mümkün değildir. Çünkü başta ABD'nin Asya-Pasifik'te konsolide ettiğini düşündüğü müttefikleri olmak üzere çeşitli aktörler, Çin'le örneğin Güney Çin Denizi'nden mütevellit birtakım ihtilaflar yaşasalar da ekonomik münasebetleri sürdürme arzusu içerisinde. Avustralya'nın tavrı bu konuda güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Benzer bir şekilde ABD, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından Moskova yönetimini hedef alan yaptırımlar ve Kiev yönetimine yapılan yardımlar noktasında konsolide etmeyi başardığı Avrupa'yı, Çin'e karşı harekete geçirememektedir. Bilakis Kita Avrupası, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın uzamasından dahi rahatsızdır ve bu konuda ABD'den farklı düşünmekte; hatta Çin'in arabuluculuk girişimlerini desteklemektedir. Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron ve Avrupa Birliği (AB) Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen'in 5-7 Nisan 2023 tarihlerinde gerçekleştirdikleri Pekin ziyareti de bunu teyit etmiştir. Dahası Macron, bahse konu olan ziyaretin akabinde Avrupa'nın stratejik özerkliğinin güçlendirilmesi ihtiyacına dikkat çeken açıklamalarda da bulunmuştur.[3]

Anlaşılabileceği gibi ABD, Çin'e karşı baskıyı arttırıp rekabeti tırmandırır da hedefine ulaşması kolay değildir. Üstelik Tayvan Boğazı ekseninde yaşanacak bir sıcak çatışmanın iki ülke arasında "kaybet-kaybet" temelli bir krize sebebiyet vermesi de kaçınılmaz gözükmektedir. Oysa devletler, son kertede ulusal çıkarlarını merkeze alan rasyonel birimlerdir. Bu nedenle de Pekin-Washington hattındaki münasebetleri yumuşatmaya dönük bir arayış ortaya çıkmıştır. Esasen bu arayış, 2022 yılının Kasım ayında ABD Başkanı Joe Biden'ın G-20 Zirvesi vesilesiyle

Şi'yle bir araya geldiği toplantıyla gün yüzüne çıkmıştır. Nitekim bahse konu olan zirvede Biden'ın Şi'ye "Çin ile ABD arasında "Yeni Soğuk Savaş" olmayacak" demesi oldukça önemlidir.[4] Blinken'in Pekin ziyaretini de söz konusu arayış kapsamında ele almak mümkündür. Bu nedenle de 4 Şubat 2023 tarihinde yaşanan "Casus Balon Krizi" sebebiyle ertelenen Blinken'in Çin ziyareti, 18-19 Haziran 2023 tarihlerinde gerçekleşmiştir.

Ziyaret esnasında Blinken, öncelikle 18 Haziran 2023 tarihinde Çin Dışişleri Bakanı Qin Gang'la görüşmüştür. Bu görüşmeye ilişkin açıklamasında ABD Dışişleri Bakanı, ziyaretinin amacının iki ülke arasındaki ilişkinin "sorumlu bir şekilde yönetilmesi" ve "yanlış hesaplar yapılmasından kaçınılması" olduğunu dile getirmiştir.[5] Buna karşılık Çin Dışişleri Bakanı Yardımcısı Hua Chunying ise "Umarım bu toplantı Çin-ABD ilişkilerini iki başkanın Bali'de üzerinde anlaşmaya vardıkları noktaya döndürmeye yardımcı olabilir." diyerek G-20 Zirvesi vesilesiyle Şi ile Biden arasında gerçekleşen görüşmeye atıf yapmıştır.[6] Qin'in de "Zor konuların hepsini bir veya iki toplantıda çözeceğimize dair kimsenin bir önyargısı yoktu." şeklinde açıklamada bulunması, taraflar arasındaki diyalogun sürdürüleceğinin habercisidir.[7] 19 Haziran 2023 tarihinde ise Blinken, Şi'yle görüşmüştür. Toplantıya dair değerlendirmesinde Blinken, "İlişkilerin bir istikrarsızlık noktasında olduğu açıktı." demiş ve sözlerine "Her iki taraf da onu istikrara kavuşturmak için çalışma gereğini kabul etti." şeklinde devam etmiştir.[8] Buna karşılık Şi ise şu açıklamada bulunmuştur:[9]

"Dünyanın genel olarak istikrarlı bir Çin-ABD ilişkisine ihtiyacı var ve Çin ile ABD'nin anlaşıp anlaşamayacağı insanlığın geleceği ve kaderi üzerinde bir etkiye sahip."

Anlaşılabileceği üzere taraflar, aralarındaki rekabetin sıcak çatışmaya evrilmesinden kaçınmaktadır. Şi'nin yukarıdaki sözleri ise sistemik yapının akıbetine dair yeni tartışmaları beraberinde getirmektedir. Belki de taraflar arasında alan ve sektör paylaşımını içeren bir pazarlık dahi olabilir. Ekonomik münasebetlerdeki karşılıklı bağımlılık da bunun mümkün olabileceğine işaret etmektedir. Zaten Blinken, Şi'yle görüşmesi esnasında "Başkan Biden, ABD ve Çin'in ilişkimizi yönetme yükümlülüğü ve sorumluluğu olduğuna inandığı için bend-en Pekin'e gitmemi istedi." açıklamasında bulunmuştur.[10] Bununla birlikte Blinken'in Pekin ziyaretine rağmen Biden'ın 21 Haziran 2023 tarihinde yaptığı konuşma sırasında Şi'ye "diktatör" demesi, her şeye rağmen gerilimin tamamen sona ermeyeceği ve çeşitli konulardaki ihtilafın devam edeceği manasını taşımaktadır.[11] Aynı zamanda ABD Başkanı'nın mevzubahis sözleri, Washington yönetiminin "demokrasiler ittifakı" adı altında Çin karşıtı propagandaya devam edeceğini gözler önüne sermiştir.

Sonuç olarak iki ülkenin yaşanan ihtilafların sıcak çatışmaya dönüşmesini önlemek maksadıyla diyalogu sürdüreceği ve krizleri tırmandırmaktan sakınacağı; fakat Pekin-Washington hattındaki rekabetin de devam edeceği öngörülebilir. Bu süreçte ABD, demokrasi vurgusu üzerinden müttefiklerini konsolide etmeye çalışacak gibi gözükmemektedir. Çin'in ise kazan-kazan temelli ilişkileri ve kriz alanlarındaki barış yapıcı rolünü ön plana çıkarmayı sürdüreceğini öngörülebilir.

[1] Neslihan Topcu, "How Did China Transform into a Big Economy?", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/how-did-china-transform-into-a-big-economy/?lang=en>, (Erişim Tarihi: 21.06.2023).

[2] Frank Tang, "China to Overtake US as World's Top Economy in 2032 Despite Washington Hostilities, State Think Tank Predicts", SCMP, <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3099951/china-overtake-us-worlds-top-economy-2032-despite-washington>, (Erişim Tarihi: 21.06.2023)

[3] Doğan Başaran, "Macron and Leyen's Visit to Beijing: Europe's Search for Strategic Autonomy and the Russia-Ukraine War", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/macron-and-leyens-visit-to-beijing-europes-search-for-strategic-autonomy-and-the-russia-ukraine-war/?lang=en>, (Erişim Tarihi: 21.06.2023).

[4] Mehmet Seyfettin Erol, "ABD-Çin Arasında Yeni Soğuk Savaş'tan Yeni Bir Paylaşım mı?", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/abd-cin-arasında-yeni-soguk-savastan-yeni-bir-paylasima-mi/>, (Erişim Tarihi: 21.06.2023).

[5] "ABD Dışişleri Bakanı Blinken Çin'de", TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abd-disisleri-bakani-blinken-cinde-775759.html>, (Erişim Tarihi: 21.06.2023).

[6] "Blinken, Qin Hold 'Candid' Talks, US and China Agree to Meet Again", Reuters, <https://www.reuters.com/world/blinken-set-arrive-beijing-with-hopes-low-any-breakthrough-2023-06-17/>, (Erişim Tarihi: 21.06.2023).

[7] "Blinken Holds High-Stakes Talks in China Amid Rising Tensions between World's Two Superpowers", CNN, <https://edition.cnn.com/2023/06/17/politics/blinken-beijing-visit-expectations/index.html>, (Erişim Tarihi: 21.06.2023).

[8] "Blinken Touts 'Progress' Made in Highly-Anticipated Beijing Meetings", CNN, <https://edition.cnn.com/2023/06/18/china/blinken-china-visit-wang-yi-meeting-intl-hnk/index.html>, (Erişim Tarihi: 21.06.2023).

[9] Aynı yer.

[10] "Secretary Antony J. Blinken and People's Republic of China President Xi Jinping Before Their Meeting", U.S. Department of State, <https://www.state.gov/secretary-antony-j-blinken-and-peoples-republic-of-china-president-xi-jinping-before-their-meeting/>, (Erişim Tarihi: 21.06.2023).

[11] "China Lashes Back as Biden Labels Xi A 'Dictator'", Reuters, <https://www.reuters.com/world/biden-calls-chinese-president-xi-dictator-2023-06-21/#:~:text=KENTFIELD%2C%20California%20FBEIJING%2C%20June,both%20sides%20to%20lower%20tensions,> (Erişim Tarihi: 21.06.2023).

ANKASAM ANALİZ

Katar Emiri'nin Orta Asya Turu

Orta Asya ülkelerinin artan uluslararası diyalogları, küresel düzeyde dikkat çekmektedir. Avrupalı aktörlerin ve Asya coğrafyasının radarında olan bölge, Körfez ülkelerinin de yakından ilgilendiği bir alandır. Bu kapsamda Katar Emiri Şeyh Tamim bin Hamad Al Thani'nin 5 Haziran 2023 tarihinde Orta Asya turuna çıkması oldukça önemlidir. 5-8 Haziran 2023 tari-

hlerini kapsayan ziyaretinde Şeyh Tamim, bölge liderleriyle bir araya gelerek önemli ortaklıklara imza atmıştır.[1]

Orta Asya turuna Özbekistan'dan başlayan Emir, sırasıyla Kırgızistan, Kazakistan ve Tacikistan'ı ziyaret etmiştir. Emir'in bu kapsamlı turu, genelde Orta Asya-Körfez ve özelde ise Katar-Orta

Şeyma KIZILAY

Asya ilişkilerinde önemli bir dönüm noktası niteliğindedir. Karşılıklı olarak işbirliğini güçlendirme ve derinleştirme adımları atılması, taraflar açısından kazan-kazan birlikteliği oluşturmaktadır.

Katar, son dönemlerde uluslararası konumunu ve prestijini oldukça yükseltmiştir. Bilhassa Afgan Sorunu kapsamında oynadığı rol, Doha'yı etkin bir uluslararası aktör olarak öne çıkarmıştır. Bununla birlikte inşaat ve altyapı konusunda sahip olduğu imkan ve yeterlilik, Orta Asya ülkeleriyle yaptığı ekonomik ortaklıklarda Doha'ya avantaj sağlamaktadır. Bu sebeple bölge ülkeleri açısından önemli ve stratejik bir partner olarak görüldüğü söylenebilir.

Öte yandan Orta Asya ülkeleri de yatırım fırsatı sağlayan, işbirliğinin geliştirilebileceği potansiyele sahip aktörlerdir. Dolayısıyla bu ziyaretler sonrasında karşılıklı yatırım olanakları da geliştirilecektir. Ortak tarihi kültür ve medeniyet de taraflar arasındaki yakınlığın pekiştirilmesinde olumlu katkı sağlamaktadır.

Özbekistan ziyareti sırasında Şeyh Tamim, üst düzey yetkililerle işbirliğini ve ilişkileri güçlendirmenin yollarını ele alan temaslarda bulunmuştur. Katar-Özbekistan münasebetleri son zamanlarda çeşitli düzeylerde kurulan işbirlikleriyle daha verimli bir hal almıştır. Tarafların karşılıklı olarak bu işbirliği dinlenmesini arttırmak istediği, attıkları adımlardan da anlaşılmaktadır. Örneğin ikili arasındaki üçüncü tur siyasi istişarelerle bağlantılı olarak birkaç hafta önce Taşkent'te Katar Büyükelçiliği açılmıştır.[2]

İkili bağların geliştirilmeye devam edeceği de görülmektedir. Nitekim Özbekistan Cumhurbaşkanı Sayın Şevket Mirziyoyev, Şeyh Tamim'le görüştüğünden sonra yaptığı açıklamada Katar'ı "gelecek vadeden ortak" olarak gördüğünü açıklamıştır.

Taraflar arasında enerji, gaz kimya endüstrisi, tarım, altyapı, lojistik, turizm ve diğer sektörlerde değeri 12 milyar doları aşan büyük yatırım projelerinin uygulanmasında önde gelen Katar şirketlerinin katılımı konusunda anlaşmaya varılmıştır. Doha ve Taşkent, çeşitli alanlarda 15 mutabakat zaptı imzalamıştır. Aynı zamanda 2023 yılının Eylül ayında bir Katar-Özbekistan Yatırım Forumu düzenlenmesi de gündeme gelmiştir.[3]

Bölgeler arası entegrasyon kapsamında da iki ülke liderinin Orta Asya'yı Körfez'e bağlayan ulaşım ve lojistik koridorların önemine vurgu yaptığı bilinmektedir. Bununla birlikte Afganistan konusuna da değinen taraflar, ülkeye yönelik pragmatik bir politika oluşturma konusunda anlaşmıştır.[4]

Özbekistan'ın ardından Kırgızistan'a giden Şeyh Tamim, Kırgız Cumhurbaşkanı Sayın Sadır Caparov'la da önemli bir görüşme gerçekleştirmiştir. Yaptığı konuşmada Sayın Caparov, Katar Emiri'nin Kırgızistan'a gerçekleştirdiği ziyaretin sadece iki ülke arasındaki işbirliği açısından değil; bir bütün olarak Arap Dünyası'yla ilişkiler açısından da büyük tarihi öneme sahip olduğunu vurgulamıştır. İki ülke, işbirliğini kapsamlı ortaklık düzeyine çıkarma niyetindedir. Ayrıca Şeyh Tamim'in Arap Dünyası'ndan Kırgızistan'ı ziyaret eden ilk lider olduğunu da vurgulayan Sayın Caparov, 25 yıldır devam eden ilişkilerin ivmesinin artacağına işaret etmiştir.[5] Bu kapsamda taraflar arasındaki ortaklıkların artacağı ve ilerleyen dönemlerde yeni işbirliği süreçlerinin ortaya çıkacağı öngörülebilir.

Emir'in ziyareti, Kırgızistan-Katar ilişkilerinde kültür merkezlerinin kurulması ve işletilmesine ilişkin anlaşmanın ve iki hükümet arasında spor alanında işbirliğine ilişkin muhtıraların imzalanmasını da beraberinde getirmiştir. Çeşitli bakanlıklar arasında koordinasyon ve işbirliği sağlanması, gümrük mevzuatları, tarım, hukuk ve merkez bankası faaliyetleri gibi birçok alanda da mutabakat zaptı imzalanmıştır.[6]

Katar Emiri, 7 Haziran 2023 tarihinde de Kazakistan'a giderek Astana Uluslararası Forumu'na katılmıştır. Hatırlanacağı üzere Emir, 2022 yılında da Kazakistan'ın başkenti Astana'da Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı'na (CICA) katılmıştır.[7] Aynı zamanda Katar'ın Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk Arap ülkeleri arasında yer aldığı bilinmektedir. Bu açıdan ikili münasebetlerin köklü bir geçmişinin bulunduğu ve gelişime açık olduğu söylenebilir.

Kazakistan Cumhurbaşkanı Sayın Kasım Cömert Tokayev, Katar Devleti Emiri Şeyh Tamim’le yaptığı görüşmede, Kazakistan’ın Katar’a 250 milyon dolar değerinde yaklaşık 60 tür ürünlük ihracatını arttırmaya hazır olduğunu duyurmuştur. Bilindiği gibi Kazakistan, Katarlı yatırımcıları ülkeye çekmeye dönük bir politika uygulamaktadır. Aynı zamanda çeşitli alanlardaki ortaklıkların da güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Şeyh Tamim’in ziyaretiyle, bu konulardaki gelişmelerin de hızlanacağı ifade edilebilir.

Emir’in son durağı ise Duşanbe olmuştur. Tacikistan Cumhurbaşkanı İmamali Rahman’la biraraya gelen Şeyh Tamim, Duşanbe’deki en büyük caminin açılışını yapmıştır.[8] 1994 yılından itibaren yakın ilişkilere sahip olan Doha ile Duşanbe arasındaki bağların bu ziyaretle taçlanması beklenmektedir.

Orta Asya’nın küresel düzeyde proaktif bir politika çerçevesinde işbirliklerini geliştirdiği bir dönem yaşanmaktadır. Aynı zamanda bölge ülkelerine yönelik muazzam bir ilgi söz konusudur. Orta Asya devletleri de bu durumu kendi ulusal çıkarları kapsamında avantaja çevirerek çok boyutlu ilişkilerini güçlendirmektedir. Katar’la kurulan münasebetlerin derinleştirilmesi de karşılıklı kazanca dayanan ve yeni kapılar açan bir dönüm noktası olarak nitelendirilebilir.

Neticede Şeyh Tamim’in ziyareti yalnızca Katar’ın ikili ilişkileri değil; aynı zamanda Orta Asya-Körfez ya da Orta Asya-Ortadoğu bağlarını da geliştirecektir. Ayrıca Arap devletlerinin Orta Asya’daki yatırımların çeşitleneceği öngörüsünde de bulunulabilir.

[1] “Qatar: Amir to Begin Central Asia Tour on Monday”, Zawya, <https://www.zawya.com/en/economy/gcc/qatar-amir-to-begin-central-asia-tour-on-monday-m93zls8y>, (Erişim Tarihi: 08.06.2023).

[2] “Minister of State for Foreign Affairs Opens Premises of Qatari Embassy in Uzbekistan”, MFA, <https://www.mofa.gov.qa/en/all-mofa-news/details/1444/10/17/minister-of-state-for-foreign-affairs-opens-premises-of-qatari-embassy-in-uzbekistan>, (Erişim Tarihi: 08.06.2023).

[3] “Uzbekistan Considers Qatar ‘Promising Partner’: President Mirziyoyev”, AA, <https://www.aa.com.tr/en/world/uzbekistan-considers-qatar-promising-partner-president-mirziyoyev/2916034>, (Erişim Tarihi: 08.06.2023).

[4] Aynı yer.

[5] “Kyrgyzstan and Qatar Intend to Raise Cooperation to Level of Comprehensive Partnership”, Kabar, <http://en.kabar.kg/news/kyrgyzstan-and-qatar-intend-to-raise-cooperation-to-level-of-comprehensive-partnership/>, (Erişim Tarihi: 08.06.2023).

[6] “Amir and President of Kyrgyzstan Witness Signing of Agreements”, The Peninsula, <https://thepeninsulaqatar.com/article/07/06/2023/amir-and-president-of-kyrgyzstan-witness-signing-of-agreements>, (Erişim Tarihi: 08.06.2023).

[7] “Kazakhstan Ready to Increase Exports to Qatar in 60 Commodity Items Worth \$250 Million”, Astana Times, <https://astanatimes.com/2023/06/kazakhstan-ready-to-increase-exports-to-qatar-in-60-commodity-items-worth-250-million/>, (Erişim Tarihi: 08.06.2023).

[8] “Qatar’s Emir Arrives in Dushanbe”, Asia Plus, <https://asiaplustj.info/en/news/tajikistan/politics/20230608/qatars-emir-arrives-in-dushanbe>, (Erişim Tarihi: 08.06.2023).

ANKASAM ANALİZ

Çin’in “Yeni Güvenlik İnisiyatifi” Neyi Amaçlıyor?

Çin “barışçıl yükseliş” olarak tanımladığı dış politika stratejisiyle, yerleşik uluslararası politik yaklaşımların ötesinde yeni bir “uluslararası politika dili” inşa ettiğini savunmaktadır. Bu çerçevede “büyük güç” tanımı yerine, “büyük devlet” terimini tercih ederek güç kavramının kullanımını farklı bir perspektiften değerlendirmektedir. Bu tanım doğrultusunda da büyük devletler politikasını uygulamaya çalışmaktadır.

Çin Devlet Konseyi Üyesi ve Savunma Bakanı Li Shangfu, 4 Haziran 2023 tarihinde Singapur’da

düzenlenen XX. Shangri-La Diyalogu’nda yaptığı “Çin’in Yeni Güvenlik İnisiyatifi” başlıklı bir konuşma yapmış ve Çin ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD) arasındaki ilişkileri, “büyük devletler arasındaki ilişki” olarak değerlendirmiştir.

Shangri-La Diyalogu, Hint-Pasifik bölgesindeki güncel güvenlik konuları ele alan önemli bir platformdur. 2002 yılından itibaren Uluslararası Stratejik Araştırmalar Enstitüsü tarafından organize edilen Shangri-La Diyalogu’nun XX. Zirvesi 4 Haziran 2023 tarihinde Singapur’un ev sa-

Doç. Dr. Halit HAMZAOĞLU

hipliğinde gerçekleşmiştir. Zirveye, aralarında Çin, ABD ve Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin de bulunduğu 49 ülkeden savunma ve istihbarat başkanları katılım göstermiştir. Hint-Pasifik bölgesindeki en büyük güvenlik forumu olan Shangri-La Diyalogu'nda sadece Asya'daki güvenlik meseleleri değil, başta Rusya-Ukrayna Savaşı olmak üzere küresel güvenliği ilgilendiren ana konular müzakere edilmiştir.

Çin Savunma Bakanı General Li Shangfu konuşmasının başında, “küresel ekonomik toparlanmanın yavaşladığına, Soğuk Savaş zihniyetinin yeniden canlandığına ve giderek artan bölgesel çatışmalara” dikkat çekmiştir.[1]

Asya-Pasifik bölgesinin bugün benzeri görülmemiş güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya olduğunu ifade eden Li, bölgesel huzuru kimin bozduğu, kaos ve istikrarsızlığın temellerinin ne olduğu ve nelere karşı önlemler alınmalı sorularına yanıt bulunması gereksiniminden bahsetmiştir. Çin Savunma Bakanı, bu soruları yanıtlamak için bölge devletlerinin, tarihin doğru tarafında durarak ve bölgesel ortak çıkarları gözetenek akıllı tercihler yapmasının elzem olduğunu vurgulamıştır. Li Shangfu, söz konusu akıllı tercihleri, Çin perspektifinden, aşağıdaki şekilde formüle etmektedir:

Karşılıklı saygı, zorbalık ve hegemonyaya üstün gelmelidir. Yaşanan gerçekler, hegemonyacılığın ve güç politikalarının istikrarsızlık oluşturduğunu kanıtlamaktadır. Devletlerin kendi iradesini başka devletlere dayatmasına, kendi çıkarlarını başkalarının çıkarlarından üstün tutmasına ve başka devletlerin pahasına kendi güvenliğini sağlamaya şiddetle karşı olduklarını özellikle vurgulamıştır. Bazı ülkelerin diğer ülkelerin iç işlerine kasıtlı olarak karıştığı ve sıklıkla tek taraflı yatırımlara başvurduğu görünmektedir. Farklı bölgelerdeki renkli devrimlerin ve vekalet savaşlarının kaos ve çalkantı meydana çıkardığı açıktır. Çin, Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) merkezliliğini ve stratejik özerkliğini kesin olarak desteklemektedir. Bu bağlamda Çin, karşılıklı saygı çerçevesinde bölgesindeki işbirlikçi, kolektif ve ortak güvenliği geliştirmeye kararlıdır. Uluslararası siyasette hakkaniyet ve adalet, orman kanunlarını aşmalıdır. Büyük ya da küçük, güçlü ya da zayıf, zengin ya da fakir tüm ülkeler uluslararası toplumun eşit üyeleridir. Uluslararası ilişkiler, bir veya birkaç ülke tarafından dikte edilmek yerine, istişare yoluyla ve bu mekanizmalar aracılığıyla oluşmalıdır. Sözde kurallara dayalı uluslararası sistem istisnacılık ve çifte standart üretmekte ve bir veya az sayıdaki ülkenin çıkarlarını korumak için bir araçtan öte bir şey değildir.

Devletlerin birbirleriyle fikir ayrılığı yaşamaları doğaldır. Ancak fikir ayrılıklarını ele almak için iki yaklaşım vardır. Biri gerilimi tırmandırıp alevleri körüklerken, diğeri konsensus aramakta, uzlaşma ve müzakereleri teşvik etmektedir. Hangisinin doğru bir seçim olduğu açıktır. Güncel uluslararası ilişkilerde Soğuk Savaş zihniyeti yeniden dirilmektedir. İki blok çatışması güvenlik risklerini büyük ölçüde artırmaktadır. Çin, hiçbir stratejinin ideolojik zemine dayanmamasını ve hayali tehditlere karşı özel askeri ittifaklar kurmayı hedeflenmemesi gerektiğini savunmaktadır.

Asya Pasifik'te Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) benzeri (bkz. Asya NATO'su) askeri ittifaklar oluşmasını teşvik etmenin amacı, bölgedeki ülkeleri rehin tutmayı hedeflemekte ve bölgesel bölünmeyi, anlaşmazlıkları ve çatışmalara zemin hazırlayacak potansiyeldir.

Çin Savunma Bakanı Li Shangfu'nun zirvedeki bu konuşmasını, çok kutuplu bir dünya tasavvuru çerçevesinde analiz etmek faydalı olacaktır. Fakat bu konuşmadaki temel nokta, Çin'in, çok kutupluluğu bir araç olarak gördüğünü ve ABD'nin politikalarına karşı kendisini gerçek ve donanımlı bir alternatif olarak sunduğunu göstermektedir. Bu bağlamda konuşmayı uluslararası siyaset ve güvenlik eksenile, yani iki yönlü şekilde ele almak doğru olacaktır:

İlk olarak siyasi açıdan; Çin'in bugün itibarıyla ileri sürdüğü ilkeler ve kurgusal mekanizmalar, çok kutuplu söylemi ihtiva etmektedir. Mamafih uluslararası ilişkilerdeki eşitlikten ne anlaşıldığı muğlak kalmaktadır.

Esasında Rusya'nın Ukrayna'yı işgalindeki “duraksamalar” ve/veya “aksamalar” Çin'in büyük ölçüde işine gelebilir. Bu yolla Çin sadece Asya Pasifik'te değil, Rusya'nın yakın çevresinde alternatif bir güç merkezi olarak daha ön plana çıkabilir. Dolayısıyla Çin'in “barışçıl yükseliş” olarak kavramsallaştırdığı dış politika yaklaşımı, ABD'nin demokrasi ve insan hakları gibi kavramları bir dış politika aracı olarak görmesinden farklı değildir.

Özetle Çin'de ABD gibi “idealist söylemlerle”, realist bir dış politika uygulamaya yatkındır. Diğer taraftan ABD ve İngiltere merkezli jeopolitik dışında kalan ve dünyanın büyük bir kısmını oluşturan ülkeler açısından Çin, gerçekten de bir alternatif olarak değerlendirilmektedir.

İkinci olarak uluslararası güvenlik bağlamında ise durum daha çetrefillidir. Hatta burada Çin'in söylemsel meşruiyetini destekleyecek daha fazla veri bulunmaktadır. Çin, ABD'nin vizyonuna bir alternatif sunmayı denemektedir. Bu güvenlik vizyonu ABD'nin hegemonik üstünlüğünü daha çok tehdit etme potansiyeli ihtiva etmektedir. Çin doğrudan askeri ittifakları uluslararası ilişkilerdeki sorunların kaynağı olarak ele almaktadır. Bu noktada 2021 yılında ilan edilen AUKUS gibi yeni askeri oluşumların doğrudan kendisini hedef aldığı farkındadır. Ancak buradaki temel mesele Çin'in karşısında ABD-İngiltere ve müttefiklerinden oluşan işbirliğinin oluşudur. Bu Çin'e muayen avantajlar ve fırsatlar sağlamaktadır.

AUKUS'un meydana getireceği yeni dinamikler, Çin'e Kıta Avrupası yönünde uygulayacağı politikaların daha kolay ve etkin gerçekleştirilmesine olanak sağlayabilir. Yani “ABD-İngiltere karşıtı siyasi ittifak” daha geniş bir alanda kendine yer bulma şansına sahip olabilir. Kuşkusuz bu durum sadece siyasi değil, aynı zamanda kapsamlı ekonomik bölgeselleşmeyi ve yeni birliktelikleri de beraberinde getirebilir. Bu durumda Çin'in, Avrupa güvenlik mimarisinde daha belirleyici bir role bürüneceğini öngörmek mümkündür.

Netice itibarıyla, Çin Savunma Bakanı Li Shangfu'nun Singapur'da düzenlenen XX. Shangri-La Diyalogu'nda yaptığı “Çin'in Yeni Güvenlik İnisiyatifi” başlıklı konuşması, yukarıda ifade edilen siyasi ve güvenlik konfigürasyonları bağlamında oldukça önem taşımaktadır. Açıkçası, Soğuk Savaş sonrası tam manasıyla ortaya çıkan ABD'nin küresel tahakkümü, hiç bu kadar tehdit altında olmamıştır. Bu çerçevede Asya'daki gelişmelerin uluslararası siyasetin dinamiklerini belirleyeceği aşikardır.

[1] 20th Asia Security Summit, The Shangri-La Dialogue, Fifth Plenary Session, <https://www.iiss.org/globalassets/media-library—content—migration/files/shangri-la-dialogue/2023/provisional-transcripts/p-5/general-li-shangfu-state-councilor-minister-of-national-defense-china—provisional.pdf> (Erişim Tarihi: 06.06.2023).

BASINDA ANKASAM

19 Haziran 2023

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol, Türkiye'nin AB'yle ilişkileri hakkında TRT World'e değerlendirmelerde bulundu.

22 Haziran 2023

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol TRT Ankara Radyosu Gündem programında dış politikadaki güncel gelişmeleri değerlendirdi.

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi'nin son sayısı yayımlanmıştır. Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ CİLT VII , SAYI I

BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan Bölgesel Araştırmalar Dergisi'nin son sayısı yayımlanmıştır. Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ANKASAM BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ CİLT VII , SAYI I

